

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství

Katedra pedagogiky

**Česká zemědělská
univerzita v Praze**

**Práce pedagogických a poradenských pracovníků
s problematikou šikany**

Bakalářská práce

Autor: Adéla Brožková

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Šedivý

2021

Zadávací list

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma:

Práce pedagogických a poradenských pracovníků s problematikou šikany

vypracovala samostatně a citovala jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použila a které jsem rovněž uvedla na konci práce v seznamu použitých informačních zdrojů.

Jsem si vědoma, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

Jsem si vědom/a, že odevzdáním bakalářské/závěrečné práce souhlasím s jejím zveřejněním podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou a že s údaji uvedenými v práci bylo nakládáno v souvislosti s GDPR.

V ..... dne .....

.....
(podpis autora práce)

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych touto cestou poděkovala všem pedagogickým i poradenským pracovníkům, kteří se ochotně zúčastnili výzkumného šetření. Dále patří poděkování těm, kteří mi jakkoliv s prací pomohli a při jejím tvoření mi byli oporou. Především bych ráda poděkovala vedoucímu práce Mgr. Jiřímu Šedivému, za všechny rady, odborné konzultace, ochotu a věnovaný čas.

Abstrakt

Bakalářská práce na téma „Práce pedagogických a poradenských pracovníků s problematikou šikany“ se zabývala tím, jakým způsobem pracují pedagogičtí a poradenští pracovníci s problematikou šikany. Ti bývají součástí školních poradenských pracovišť. Nejdříve byly v teoretické části prezentovány poznatky odborníků, kteří se danou problematikou zabývají. Přiblíženy byly znaky, jednotlivé druhy a stádia šikany, nejčastější projevy, účastníci, a také možnosti prevence. Dále byly stanoveny výzkumné otázky, na základě kterých byl vytvořen online dotazník, který byl šířen mezi třídní učitele, výchovné poradce, školní metodiky prevence a školní psychology. Z výzkumného šetření bylo zjištěno, jaké jsou nejvhodnější metody řešení výskytu šikany, jaká preventivní opatření jsou nejčastěji využívána, a s kým respondenti spolupracují na řešení výskytu šikany a tvorbě prevence. Výsledky také ukazují, jaká je podle respondentů důvěra v poskytované poradenství, zda jsou tyto služby reálně využívány, a zda mají tito pracovníci dostatečný přístup k odborné literatuře. Jelikož bylo také zjištěno, že se většina zmíněných respondentů neproškoluje na práci se šikanou, bylo navrženo několik organizací, které potřebná školení poskytují.

Klíčová slova

šikana, znaky šikany, agrese, agresivita, vnější projevy šikany, formy šikany, druhy šikany, kyberšikana, stádia šikany, agresor, oběť, prevence, poradenství, výchovný poradce, metodik prevence, psycholog, třídní učitel

Abstract

This Bachelor thesis with the title „The work of pedagogical and counselling workers with the issue of bullying“ dealt with the methods of pedagogical and counselling workers when dealing with the issue of bullying. These workers are part of school counselling workplaces. First, the knowledge of experts who deal with the issue was presented, in the theoretical part of the bachelor thesis. This means, that the signs, individual types and stages of bullying, the most common manifestations, participants and possibilities of prevention were presented. Then the research questions were been identified. Based on that, the questionnaire was created and distributed among teachers, educational counsellor, prevention methodists and psychologists. The research survey revealed what the most suitable methods of dealing with bullying were, what preventive measures are most often used and with whom the respondents cooperate in solving the recurrence of bullying and creating prevention. The results also show, according to the respondents, what the confidence is in counselling, whether these services are actually used and whether these workers have sufficient access to professional literature. It was also found, that most of these respondents are not trained to work with bullying. Based on that several organizations have been recommended to provide the necessary training.

Keywords

bullying, signs of bullying, aggression, aggressiveness, external manifestation of bullying, forms of bullying, types of bullying, cyberbullying, stages of bullying, aggressor, victim, prevention, counselling, educational counsellor, prevention methodist, psychologist

OBSAH

ÚVOD	10
TEORETICKÁ VÝCHODISKA	11
1 Cíl a metodika	11
2 Šikana nebo agrese?	12
2.1 Agrese a agresivita	12
3 Definice šikany	14
4 Znaky šikany	15
5 Vnější projevy šikany	17
6 Druhy šikany	19
7 Formy šikanování	21
7.1 Dívčí a chlapecká šikana	22
7.2 Homofobní šikana	23
7.3 Vylučování ze skupiny	24
7.4 Fyzické napadání	24
7.5 Obtěžování	25
7.6 Kyberšikana	26
7.6.1 Projevy kyberšikany	27
8 Účastníci šikany	29
8.1 Agresor	29
8.1.1 Osobnost agresora	31
8.1.2 Typy agresorů	31
8.2 Oběť	32
8.2.1 Osobnost oběti	34
8.2.2 Typy obětí	34

9	Stádia šikany	36
9.1	První stádium šikany	36
9.2	Druhé stádium šikany	37
9.3	Třetí stádium šikany	37
9.4	Čtvrté stádium šikany	38
9.5	Páté stádium šikany	38
10	Prevence šikany	40
10.1	Minimální preventivní program	40
10.2	Školní program proti šikanování	41
10.3	Metody prevence	42
11	Postup řešení šikany	45
12	Poradenské pracoviště na školách	48
12.1	Činnosti pedagogických a poradenských pracovníků zaměřené na šikanu	49
PRAKTICKÁ ČÁST		52
13	Výzkumné otázky	52
14	Metoda sběru dat a volba respondentů	53
14.1	Otázky v dotazníku	53
14.1.1	Seznam použitých otázek	54
15	Výsledky dotazníkového šetření	56
16	Zhodnocení výsledků dotazníkového šetření	82
16.1	Odpovědi na výzkumné otázky	84
17	Vlastní doporučení	93
ZÁVĚR		96
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ		97
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ		100
SEZNAM PŘÍLOH		101

ÚVOD

Šikana je rozsáhlý problém, který je, i přes velké množství vydaných odborných publikací a výzkumných prací, neustále aktuální. Se zmíněnou problematikou se můžeme setkat prakticky kdekoli a v podstatě v jakémkoliv věku. Se školní docházkou se však šikana skloňuje nejčastěji. Na školách se totiž vyskytuje mnoho druhů problematického a agresivního chování, mezi které patří právě i šikana. Jsou zde proto zřizovaná poradenská pracoviště, která se těmito problémy zabývají. Působí zde proškolení odborníci, jako jsou například metodici prevence, či výchovní poradci, ale i ostatní pedagogičtí pracovníci. Ti společně navrhnou a aplikují vhodná preventivní opatření a vymýšlejí nejvhodnější způsoby řešení šikany. Mimo jiné mohou také poskytnout poradenství nebo odkázat na povolanejší odborníky. Vždy mě zajímalo, zda jsou tyto členové školního poradenského pracoviště, na problematiku šikany proškolení. Ráda bych proto do práce těchto pověřených pracovníků nahlédla o kousek blíže.

Již jsem zmínila, že otázkou šikany se zabývalo spousta odborníků. Patří mezi ně například Kolář, Janošová, Vágnerová a další. Na základě jejich rad, bylo dokonce sepsáno několik metodik a doporučení MŠMT. Proto se nabízí otázka, zda jsou podobné odborné publikace k dispozici na školách, a zda s nimi pověřené pracovníci, zabývající se šikanou, pracují.

TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1 Cíl a metodika

Cílem bakalářské práce bylo popsat problematiku šikany a provést pilotní šetření, na základě kterého bylo zjištěno, jak respondenti při své poradenské činnosti s problematikou šikany pracují.

Teoretická část byla zpracována na základě studia dostupné odborné literatury. Přiblíženy byly znaky, jednotlivé druhy a stádia šikany, nejčastější projevy, účastníci, a také možnosti prevence.

Praktická část vychází z cílů práce, přičemž zaměřena je na pedagogické a poradenské pracovníky - výchovné poradce, metodiky prevence a třídní učitelé, kteří se s problematikou šikany setkávají a v rámci poradenských procesů s ní pracují. Důležitou otázkou také bylo, zda jsou respondenti pravidelně na práci se šikanou proškolení, zda mají dostatečný přístup k odborné literatuře a zda je, dle jejich názoru a zkušeností, poradenství v této oblasti využíváno. K zjištění stanovených otázek, byla použita metoda kvantitativního dotazníku.

V závěru byla sesbíraná data zpracována a interpretována. Bylo provedeno krátké shrnutí a zhodnocení výsledků šetření. Také bylo doporučeno několik organizací, které se zabývají proškolením pedagogických pracovníků v oblasti šikany.

2 Šikana nebo agrese?

Když se řekne šikana, každý si pod tímto pojmem může představit úplně něco jiného. Všichni vycházíme z vlastních zkušeností nebo dokonce z jejich absence. Podle toho si pak vytváříme vlastní názor, a následná interpretace a pohled na situaci se proto různí. Někdo si ihned představí, jak skupina chlapců fyzicky napadá svého spolužáka, jiní si pod pojmem šikana vybaví dívčí pomluvy ve skupině. Někdo si šikanu ani nespojí se školním prostředím a více ji vnímá v úplně jiných sférách, například v těch pracovních. Tato různost ovšem nemusí být nutně špatně. Šikana má totiž několik podob a proto je potřeba na ní nahlížet z více nejrůznějších úhlů (Kolář, 2011, s. 31).

Jak tedy ale určit, co šikana je a co už se za šikanu považovat nedá? I přes již zmíněnou důležitost nahlížení na tento problém z více stran, musí přeci existovat nějaké bližší vodítko, které nám pomůže šikanu odhalit. Podle Říčana (1995, s. 25) je možné hledat jistý základ v původu slova. Tvrdí, že pojem šikana pochází z francouzského slova „chicane“, které nás díky překladu odkazuje na nejrůznější formy agrese, jako je například týrání, sužování a obtěžování.

Je tedy správnou cestou k tomu, jak šikaně lépe porozumět, hledání odpovědí v teorii agrese a agresivity? Není totiž jediný, který tyto dva pomy spojuje. Když se totiž řekne agrese, téměř každý si vybaví nějaké hrubé jednání, zaměřené na jinou osobu. Totéž si spoustu lidí vybaví při zaslechnutí pojmu šikana. Proto budu v této práci vycházet z Koláře (2011, s. 36), který agresivní jednání a chování považuje za vnější projev šikany, podle kterého můžeme dál dělit i její druhy.

2.1 Agrese a agresivita

Než se tedy pustíme k uvedení několika definic šikany, a nahlédneme do problematiky o něco hlouběji, je potřeba alespoň okrajově uvést, co to agrese je, a jak se liší od často zaměňovaného pojmu agresivita.

„**Agresivita** je určitá vlastnost, povahový rys. Je determinována biologicky (dědičností), kognitivně (učením) i psychosociálně (emoční oblast a vliv vnějšího prostředí). Tato vlastnost je u každého člověka ve větší nebo menší míře přítomna“ (Harsa, 2012, s. 15).

Dá se tedy velmi obecně říci, že agresivita je jakási dispozice k agresivnímu chování a jednání, která je uložena v každém z nás. Důležitá je ale její míra, která se u lidí liší, což je ovlivněno spoustou nejrůznějších faktorů. Důležitou roli sehrává genetika, zkušenosti, ale také prostředí, ve kterém se pohybujeme a ve kterém vyrůstáme. Pokud například dítě od malička vidí, že jeho rodič dosahuje svého cíle na základě častého užívání fyzických trestů, je dost pravděpodobné, že tím otec či matka přispívá k vyššímu rozvoji agresivity u svého potomka. I přesto Martínek (2009, s. 9) připomíná, že je podstatné, aby byl každý jedinec touto dispozicí vybaven. Je podle něj důležité nezapomínat, na již zmíněnou různorodost v míře agresivity u jedinců. Některým může vysoká míra agresivity činit komplikace v komunikaci a ovládat tím celý jejich život. Tito lidé bývají zbytečně urážliví a vztahovační. Snaží se vyvolat konflikt při téměř každé neshodě a bezproblémová komunikace se svým okolím, je pro ně příliš náročná. Jsou ale také lidé s menší mírou agresivity, kteří dokáží častěji dospět ke kompromisu. Jedná se o jedince, kteří jsou vůči názorům ostatních více tolerantní, a díky tomu dokáží najít společné téma téměř s každým.

„**Agrese** je chápána jako jakákoliv forma chování, jejímž cílem je záměrně někoho poškodit nebo mu ublížit. Agrese nemusí vždy vyjadřovat jenom negativní projev v chování. Agresivní postoj může mít i sociálně žádoucí efekt, například v případě překonávání překážek k vytčenému cíli“ (Harsa, 2012, s. 15).

Stručně a jasně Martínek (2009, s. 9) shrnuje, že agrese je „projev agresivity v chování jedince“. Nemusí sem nutně spadat pouze kopání, škracení a mlácení jiné osoby. To je totiž něco, s čím si prvoplánově spousta z nás tento pojem spojí. Problematika agresivního chování a jednání je mnohem komplexnější a náročnější. Agrese dokáže mít jak přímou tak nepřímou podobu, dokonce jí můžeme rozlišit na základě aktivity, či pasivity. Z tohoto důvodu je agrese na první pohled často těžko rozeznatelná, což z ní dělá opravdu velkého strašáka. Tím, jaké mohou být další formy agrese, neboli tím, jak se navenek projevuje šikana, se budu zabývat později.

3 Definice šikany

Předtím, než se ponoříme hlouběji do problematiky šikanování a objasníme si některé základní znaky, projevy a důležitá stádia tohoto fenoménu, je důležité definovat, co to vůbec ta šikana je. Zní to možná jako otázka s jasnou odpovědí, ale opak může být pravdou. Pro jednoho jen velký otazník, pro druhého traumatizující vzpomínka. V předešlé kapitole jsem již zmiňovala důležitost nahlížení na šikanu z více různých pohledů. Na jedné věci, bychom se ale měli shodnout všichni – ať už si šikanu představujeme jakkoliv a máme jakékoliv zkušenosti, je důležité uvědomit si, o jak závažný problém se jedná. Šikana totiž prostupuje širokou škálou nejrůznějších prostředí, ve kterých ji můžeme hledat, a jako chameleon dokáže měnit svou podobu jen mrknutím oka. To, že se šikana vyskytuje pouze u dětí a studentů na školách, je přežitek. Dnes se se šikanou snadno potká i dospělý vyzrálý člověk na svém pracovišti, a ani si neuvědomí, s kým má tu čest. I přes nespočet vydaných publikací na toto téma, a neustálou snahu s problémem bojovat, je šikana neustále přítomná a zasáhnout může každého z nás. Abychom problematice lépe porozuměli, uvedu několik definic a pohledů známých autorů.

Podle Čápa (Bittmannová, Bittmann, 2016, s. 5) je šikana: „opakované a záměrné psychické a fyzické ubližování (ponižování, týrání), zaměřené na jedince či skupinu, kteří se těmto útokům nemohou či nedokáží účinně bránit. Cílem takového chování je ponížení, ublížení či týrání“.

Další definici pojmu šikana uvádí například Kolář (1997, s. 20): „Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci“.

Podobných definic najdeme nespočet. Ať už se nám více či méně líbí jakákoliv z nich, důležité je, že nám dohromady dávají jakýsi souhrn těch nejdůležitějších znaků a pojmů, které nám pomohou šikanu odhalit.

4 Znaky šikany

Jak tedy určit, co šikana je a co už se za šikanu považovat nedá? Z již uvedených definic šikany můžeme vyčíst základní znaky, které jsou pro šikanu typické, které ji doprovází, a které ji od podobných a příbuzných fenoménů odlišují. Podle Bittmannové a Bittmanna (2016, s. 5) to jsou:

- **Záměr, úmysl** – je důležité stanovit, zda je přítomen záměr někomu ublížit, nebo zda k takovému jednání došlo nedopatřením. Pokud tedy projdu v úzké uličce mezi lavicemi okolo spolužáka, a zavadím o jeho věci, které v důsledku toho spadnou na zem, nesnažím se spolužáka nijak zesměšnit nebo ponížit. K tomuto jednání došlo omylem. Pokud bych se ale rozhodla, že trochu uškodím spolužačce, která má ráda na své lavici pořádek, a srovnané věci ji shodím na podlahu, mé jednání bude vykazovat první známku šikany. Dopustila bych se totiž tohoto jednání záměrně, s úmyslem spolužačce ublížit. Tento znak je ale těžko rozeznatelný, což dokazuje i uvedený příklad.
- **Nepoměr sil** – dalším podstatným krokem k odhalení šikany je uvědomit si, zda se může oběť efektivně bránit, nebo zda je patrný nepoměr sil. Nejedná se pouze o nepoměr fyzických sil. Oběť může být bezbranná i z jiných důvodů. Příčinou může být sociální izolovanost, kvůli které nemá zastání v kolektivu, nebo může být například psychicky neodolná vůči stresu a neznámému okolí (Říčan, 1995, s. 28). Možností je spousta. Ať už se oběť není schopna efektivně bránit na základě fyzické slabosti nebo jiných důvodů, podstatné je, že v dané oblasti má agresor navrch a moc dobře to ví.
- **Cíl** – tento znak se pojí s podstatnou otázkou. Je cílem k „potyčce“ samotná agrese nebo dokonce požitky z ní? Při jistých formách agrese, které nevykazují ostatní znaky šikany, agresor nepoužívá agresivní jednání proto, že ho ubližování druhé osobě uspokojuje, ale proto, že jím chce dosáhnout svého cíle. Dá se předpokládat, že pokud by to bylo možné, agresor by použil i jiný způsob k dosažení svého (Kolář, 1997, s. 24).

- **Konkrétně zacílené ubližování** – jedním z rozhodujících znaků je ubližování mířené na konkrétní jedince nebo skupiny. Agresor si svoji oběť přímo vyhlídne. Vybere si oběť takovou, aby nad ní měl již zmíněnou převahu. Nejčastěji tento výběr probíhá v sociálním okolí agresora. Oběť zná, a proto ví, co si k ní může dovolit. Nemusí se jednat pouze o jedince. Oběť se může stát i skupinka několika lidí. Podstatným vodítkem je to, že agresor terorizuje vybrané jedince. Jeho „útoky“ nejsou náhodné, ale přímo zacílené (Bittmannová a Bittmann, 2016, s. 5).
- **Opakování** – zde je důležitou otázkou to, zda se útoky a ubližování opakují, či nikoliv. Tento znak je jeden z nejpodstatnějších. Pokud jsou útoky, či jiné ubližování druhé osobě opakované, s nevyšší pravděpodobností se o šikanu jedná. Oběť může trpět několik měsíců nebo dokonce celé roky. Šikanu ale nelze vyloučit ani tehdy, pokud se agresivní jednání neopakuje! Vždy je nutné nahlédnout i k ostatním uvedeným znakům. Je možné, že se agresor „uspokojil“ již na základě prvního útoku. Ovšem pokud byly přítomny i jiné indicie jako je nepoměr sil, úmysl ublížit nebo zacílené jednání vůči konkrétní osobě, o šikanu se jedná i bez podmínky opakování (Bittmannová a Bittmann, 2016, s. 5).
- **Ponižování a snižování lidské důstojnosti** – šikanování má velký dopad na psychiku oběti. Veškeré ponižování a ubližování ze strany agresora, může mít mnohem drastičtější dopady, než si vůbec může představit. Na základě takového jednání dochází u oběti k poklesu sebedůvěry a pocitu nedostatečné důstojnosti.
- **Agrese a manipulace** – jsou využívány k tomu, aby agresor oběti ubližoval. Jsou to jakési nástroje šikany, na základě kterých ji můžeme rozpoznat.

Pokud tedy budeme chtít šikanu odhalit, měli bychom se nad těmito uvedenými znaky zamyslet. Jako vždy je ale potřeba jednat i intuitivně, a nedržet se striktně pouze podobných návodů. Nemůžeme vyloučit šikanu jen na základě toho, že nesplňuje všechny tyto znaky do „puntíku“ přesně. Jak jsem uvedla, šikana je proces, který nebývá jednorázový a většinou se opakuje. Nemusí tomu tak být vždy, na to je třeba myslet. Nemůžeme čekat na pomoc až do té doby, než se útok zopakuje, jen abychom si byli jistí tím, že se o šikanu jedná.

5 Vnější projevy šikany

Jelikož bylo v předešlé kapitole vyjmenováno a vysvětleno několik znaků šikany, můžeme se posunout dále. V této části bych ráda uvedla, jaké jsou vnější projevy šikanování, díky kterým porozumíme problematice zase o něco lépe. V kapitole „Agrese a agresivita“ jsem uvedla, že se šikana projevuje veškerým agresivním chováním vůči jiné osobě nebo skupince lidí. Toto agresivní jednání má ale několik nejrůznějších podob. Nemusí se totiž hned jednat o fyzické napadání druhých, ale může jít také o slovní útoky, které často mohou být daleko více nepříjemné a bolestivé.

Tím, jak se dá agrese dělit, se zabýval již Čermák (1999, s. 9), ze kterého ve svých publikacích o šikaně vychází spousta autorů. Dělí totiž agresi na **instrumentální** a **emocionální**. Při instrumentální formě, si většinou agresor navrhne několik způsobů a variant svého jednání. Vytvoří si jakýsi plán, při kterém se snaží dosáhnout svého cíle. Pokud tímto způsobem ublíží jiným lidem, příliš ho to netrápí. Jedná se o vedlejší efekt, který posloužil k naplnění stanovených cílů. Oproti agresi emocionální, není doprovázena pocitem hněvu. V mimoškolním prostředí si můžeme představit například zloděje, který se rozhodl přepadnout banku. Svůj čin si samozřejmě pečlivě naplánoval tak, aby získal co největší bohatství, a nebyl u toho chycen. Pokud se ale někdo pokusí jeho plán zkazit, klidně využije agresi k tomu, aby se tak nestalo (Martínek, 2009, s. 35). S tímto typem agrese se také setkáváme při nejrůznějších formách kolektivních sportů. Při emocionální agresi se jedná spíše o jakýsi „zkrat“, kdy člověk nezvládne nával negativních emocí, a agrese poté slouží jako způsob k odreagování se a vylití veškeré zlosti. Výbuch těchto emocí může vyvolat také averzní podnět, působící v pozadí. V některých případech se dá říci, že cílem se stává agrese sama. Tento typ je typický tím, že není naplánovaný, ani nijak předem připravený. Čím více v sobě hromadíme pocity z negativních zážitků, tím více jsme pak citlivější vůči podnětům, a tím spíše se nám podaří nechat agresi volný průběh (Čermák. 1999, s. 9).

Čermák (1999, s. 11) ale také uvádí, že: „z praktického hlediska stojí za odlišení **přímá** a **nepřímá** agrese a **verbální** a **fyzická** agrese.“ Vysvětluje, že k napadnutí jiné osoby nemusí dojít pouze přímo, kdy se otevřeně střetne agresor s obětí. Některé situace totiž vyžadují jiný zásah – ať už například ze strachu o trest, nebo na základě nevhodnosti

podmínek pro použití agrese přímé. Takovou situací může být například znehodnocení a poškození majetku člověka, kterému chceme ublížit, nebo pomluvy na konto této osoby. V obou případech se jedná o nepřímou agresi. Ta se vyznačuje tím, že je obtížnější najít agresora. Ten totiž často využívá prostředníky a sám se chová tak, aby nebylo poznat, že on sám má záměr někomu ublížit. Uvedené příklady se liší pouze tím, zda jde o fyzickou, či verbální formu. V první situaci se jedná o fyzickou nepřímou agresi. Ve druhém uvedeném případě jde o verbální formu, kdy jsou o oběti rozšiřovány pomluvy. Patřilo by sem také například ničení reputace a dobré pověsti. Stejný princip platí i u agrese přímé. Pokud jednání vůči druhé osobě zahrnuje veškeré podobné jednání jako je škrcení, kopání, dušení a podobně, jedná se o fyzickou formu. Agresor ale může k útoku použít i jazyk, místo pěstí. Pokud tedy bude ostatní napadat verbálně, za použití nadávek a zesměšňujících žertíků, jedná se o verbální formu přímé agrese (Čermák. 1999, s. 9).

Aby bylo možné vyjmenovat druhy šikany, na základě těchto projevů, je třeba ještě zmínit **aktivní** a **pasivní** agresi, kterými se podle Čermáka (1999, s. 11) zabýval v roce 1961 Arnold H. Buss. Jeho vysvětlení není složité. Aktivní agresor se viditelně snaží poškodit svoji oběť. V případě pasivní agrese tento záměr nemusí být zřetelný hned. Oběti například zabraňuje v pokračování probíhající činnosti nebo „jen“ neodpovídá na pozdrav.

Pokud zjištěné poznatky shrneme, můžeme tedy **základní projevy šikany** rozdělit na:

- přímé a nepřímé,
- fyzické a verbální,
- aktivní a pasivní.

Toto jednoduché dělení nás posouvá zase o kousek dál. Slouží totiž jako základ pro rozlišení jednotlivých druhů šikany.

6 Druhy šikany

Na základě poznatků z minulé kapitoly, můžeme zmínit, s jakými druhy šikany se lze setkat. Vnější projevy šikany, se dají totiž jednoduše kombinovat. Pokud tak učiníme, vznikne **8 druhů šikanování**. Je to:

- fyzické aktivní přímé,
- fyzické aktivní nepřímé,
- fyzické pasivní přímé,
- fyzické pasivní nepřímé,
- verbální aktivní přímé,
- verbální aktivní nepřímé,
- verbální pasivní přímé a
- verbální pasivní nepřímé (Kolář, 2011, s. 36 - 37).

Tabulka 1: Druhy šikany

Druhy šikanování	Příklady projevů šikany
Fyzické – aktivní – přímé	Útočníci oběť kopou, škrtní, bijí, věší, škrábou...
Fyzické – aktivní – nepřímé	Agresor pošle své pomocníky, aby oběť zbili, okradli, aby zničili či schovali její věci...
Fyzické – pasivní – přímé	Agresor nedovolí oběti, aby si sedla do lavice... Fyzicky jí brání v dosahování jejích cílů.
Fyzické – pasivní – nepřímé	Agresor odmítne oběť pustit na toaletu... Odmítne splnit oprávněné požadavky.
Verbální – aktivní – přímé	Agresor nadává oběti, uráží ji, ponižuje a zesměšňuje...
Verbální – aktivní – nepřímé	Agresor rozšiřuje o oběti pomluvy nebo svou agresi vůči oběti vyjadřuje pomocí kreseb a posměšných veršů...
Verbální – pasivní – přímé	Agresor neodpovídá oběti na pozdrav či na otázky, ignoruje ji...
Verbální – pasivní – nepřímé	Spolužáci se nezastanou oběti, pokud je nespravedlivě obviněna z něčeho, co způsobili její trýznitelé...

Zdroj: (Vágnerová a kolektiv, 2009, s. 75)

Kolář (2011, s. 37) ke každému druhu přiřadil příklad, v podobě konkrétního projevu šikanování. Tyto jeho poznatky skvěle interpretuje Vágnerová a kolektiv (2009, s. 75) v této jednoduché a přehledné tabulce (viz. **Tabulka 1: Druhy šikany**). V levém sloupci je vždy uveden jeden z osmi druhů šikany. Pravý sloupec nám poskytuje možnost představit si mnohem lépe nějakou situaci, jelikož jsou v něm uvedeny konkrétní projevy šikanování.

7 Formy šikanování

Dalším podstatným tématem, které se problematiky týká, jsou formy šikany. Je jich celá široká škála. Proto ani není možné, vyjmenovat všechny. Je ale praktické, mít alespoň o některých formách šikany přehled, a seznámit se s těmi nejznámějšími. K tomu nám pomůže jejich rozdělení, podle několika různých hledisek a pohledů. Jedno z takových dělení vytvořil Kolář (2011, s. 78), který rozlišuje formy šikany: „z hlediska typu agrese – prostředků týrání, věku a typu školy, genderu, způsobu řízení školy a specifických vzdělávacích potřeb aktérů šikanování.“ Následující klasifikace tedy vychází z těchto jeho poznatků.

Na základě toho, jaký **typ agrese** je k šikaně využíván a toho, jaké **prostředky** k týrání agresor zvolil, se jedná o formu šikany:

- fyzickou,
- psychickou,
- smíšenou a
- kyberšikanu.

Podle toho, kolik **let** je účastníkům šikany a podle toho, jaký **typ školního zařízení** tyto jedinci navštěvují, se jedná o formu šikany mezi:

- předškoláky,
- žáky prvního či druhého stupně,
- středoškoláky,
- učni či gymnazisty,
- vysokoškoláky,
- atd.

Další dělení se odvíjí na základě **genderového** hlediska. Jde o šikanu:

- chlapeckou,
- dívčí,
- homofobní,
- chlapců vůči děvčatům a
- dívek vůči chlapcům.

Šikana se také může odehrávat ve školách, které jsou vedeny na základě určitých **způsobů řízení**. Pak se jedná o šikanu, kdy je:

- na jedné straně škola s demokratickým vedením,
- na druhé straně škola s hierarchicko-autoritativním systémem.

Posledním dělení se týká **specifických vzdělávacích potřeb** aktérů šikany. V takových případech jde o formu šikany:

- neslyšících jedinců,
- nevidomých jedinců,
- tělesně postižených jedinců,
- mentálně retardovaných jedinců atd. (Kolář, 2011, s.78).

Další formy šikany, i když pojaté trochu jinak, uvádí také Field (2009, s. 27 – 30):

- vyloučení,
- škádlení,
- fyzické napadání a
- obtěžování.

Nelze říci, které formy šikany jsou nebezpečnější nebo které jsou zákeřnější. Ve všech případech jde o šikanu, které je závažná, ať už má jakoukoli podobu. Některé se možná vyskytují častěji, nebo jsou více aktuální. I tak je to ale těžko měřitelné. To, že se o něčem nemluví ve velké míře, ještě neznamená, že takový problém neexistuje. I přesto budou některé formy v dalších kapitolách probírané zvlášť, aby bylo lépe upřesněno, jak může šikana vypadat.

7.1 Dívčí a chlapecká šikana

Kolikrát jsme položili otázku, zda šikanují více chlapci či dívky, tolikrát jsme slyšeli rozdílné názory a odpovědi. Z tohoto důvodu, bychom se měli zaměřit spíše na rozdíly, mezi těmito formami. Při chlapecké šikaně je obecně známo, že probíhá spíše fyzicky. V tomto ohledu se dívčí šikana liší. Pokud je agresorem dívka, je velice pravděpodobné, že k trýznění druhých, bude využita spíše psychická forma agrese.

Nelze ale spoléhat na to, že šikana v chlapeckém prostředí bude vždy fyzická a mezi dívkami se s takovou podobou nesetkáme. Byla by chyba přisuzovat jednotlivým pohlavím pouze jeden druh šikany. I přesto se tyto dvě formy ve většině případech liší. První odlišností je právě to, jaký druh šikany a formu agrese jednotlivá pohlaví volí. Podstatný rozdíl ale nastává u vztahu mezi jednotlivými aktéry. Dívčí šikana totiž může být mnohem hůř odhalitelná, jelikož často zdánlivě probíhá mezi kamarádkami. Ty se ve skutečnosti nepodporují, ale naopak se před ostatními shazují a pomlouvají. Na základě využití verbální agrese si navzájem snižují sebevědomí, nebo jedna druhou zraňuje sociální izolací. Často se také stává to, že chce dívka patřit do skupiny ostatních slečen, a proto plní veškeré jejich požadavky. I když je takové jednání oběti nepříjemné, vytvoří si ke svým agresorkám vztah a považuje je za své přítelkyně. Takovou šikanu těžko odhaluje samotná oběť, natož pak okolí. U chlapců naproti tomu nebývá až tak typické, že by jejich oběť patřila mezi přátele. Nelze ale zapomínat na fakt, že šikana probíhá také „mezipohlavně“. To znamená, že ne vždy, šikaneje chlapec pouze chlapce, nebo dívka výhradně dívku (Kolář, 2011, s. 80 – 82).

7.2 Homofobní šikana

Homofobie je dalším ze závažných problémů společnosti, který neustále přetrvává. „**Homofobie** v nejširším slova smyslu zahrnuje postoje a chování vyjadřující nepřátelství vůči lidem s menšinovou sexuální orientací či pohlavní identitou, respektive vůči lidem, kteří vybočují z běžných genderových norem“ (Metodické doporučení MŠMT, Homofobie, 2010).

Mezi menšinovou sexuální orientaci spadá například bisexualita či homosexualita. Tito lidé se často setkávají s nepochopením, které ve spoustě případech vede až k negativnímu jednání, jež je vůči nim zaměřeno. Takové chování může začít u nenávistných pohledů či komentářů, a končit až u fyzických napadení. Proto se tento pojem oprávněně skloňuje společně s pojmem šikana.

Nejedná se vždy o případy, kdy jsou šikanováni pouze jedinci s menšinovou sexuální orientací. „Homofobní postoje často vedou k šikaně namířené vůči lidem, u nichž je známa nebo se předpokládá menšinová sexuální orientace. Tou jsou často postiženi i heterosexuální lidé, kteří nesplňují v očích svých vrstevníků genderové stereotypy“

(Metodické doporučení MŠMT, Homofobie, 2010). Ať už jde o jakýkoliv ze zmíněných případů, tato homofobní šikana může dovést jedince k extrémním řešením, jako je sebevražda. Pokud totiž vnímají nenávisť z okolí, je pro ně o to náročnější přijmout sebe sami a svou „odlišnost“.

7.3 Vylučování ze skupiny

Vyloučení ze skupiny, je další formou šikany, kterou lze označit také pojmem „ostrakismus“. Patří sem nejrůznější situace, kdy skupina mezi sebe nepřijímá určitého jedince. „Cílem vyloučení je vytvořit skupinovou identitu, která se stane mocným nástrojem kontroly“ (Field, 2009, s. 27). To pak vede k tomu, že jednotliví členové se oběti tohoto jednání nezastanou, jelikož by poté mohli být sami vylučováni. Tato forma psychické šikany může být pro oběť v jistých směrech nepříjemnější, než jiné fyzické formy. Jedinec, který je takto sociálně izolován, může získat pocit, že je na vše sám, a že je pro ostatní nezajímavý. Agresoři také v některých případech s obětí kontakt čas od času navážou, čímž ji dávají naději. Pokud poté dojde k ignorování, je pro oběť tato situace ještě více matoucí a následky mohou mít mnohem hlubší dopad.

Za ostrakismus považujeme například následující chování:

- agresor se chová k své oběti přátelsky, ale čas od času se postaví proti ní,
- skupina či jedinec se k oběti otočí zády, když se oběť snaží komunikovat,
- ignorace pozdravů a snahy o komunikaci,
- ukazování, posměšky, šeptání si s ostatními s pohledem upřeným na oběť,
- výhružná gesta a vyloučení jedince z plánovaných aktivit,
- odmítnutí agresora sedět vedle oběti,
- pomluvy, které mají za cíl oběť poškodit (Field, 2009, s. 27).

7.4 Fyzické napadání

Ať už přímé nebo nepřímé fyzické napadání, vždy se jedná o závažnou formu šikany. Agresor si vyhlídne slabší oběť, kterou poté fyzicky týrá. Patří sem veškeré agresivní chování, jako je například bití, kopání, a nebo třeba plivání. Jedná se však také o nepřímé útoky, kdy jsou oběti ničeny věci, nebo je jedinec pronásledován (Field,

2009, s. 28). Podle některých je tato šikana snadno odhalitelná, jelikož za sebou zanechává spoustu viditelných stop – modřiny, potřhané oblečení, zničené učebnice atd. V některých případech to může být pravda. Nesmíme ale zapomenout na to, že jsou agresori rafinovaní a proto si takových vodítek okolí všimnout nemusí. Důležitou roli zde také sehrává mlčení oběti. Ta ze strachu vůči svému trýzniteli může tyto stopy sama ničit a schovávat.

K tomuto typu šikany se řadí:

- fackování, plivání, vrážení, kopání, štípání, bouchání, použití zbraní atd.,
- veškeré krádeže majetku oběti,
- ničení majetku oběti,
- nedovolená manipulace s majetkem oběti,
- sabotáž vypracovaných prací oběti (Field, 2009, s. 28).

7.5 Obtěžování

Nejdříve je důležité pojem alespoň trochu více přiblížit. Zjednodušeně jde říci, že jde o chování vůči druhé osobě, jíž je vzniklá situace a toto jednání nepříjemné. Pod tímto pojmem je možné si představit nespočet nejrůznějších možností. Týká se totiž široké škály oblastí. Obtěžování se může týkat sexu či vyznávaneého náboženství. Podstatné je také to, že se toto jednání opakuje a nebývá pouze jednorázové, což je jedním ze základních znaků šikany.

Podle Field (2009, s. 29) sem patří:

- sexuální gestikulace,
- vyžadována a vynucována fyzická blízkost,
- doteky na intimních partiích,
- stahování oděvu,
- nahlížení pod dveře toalety,
- přímé i nepřímé poznámky o sexuální orientaci,
- nevítané sexuální nabídky a návrhy,
- pronásledování atd.

Jak už ale bylo zmíněno, nejedná se pouze o obtěžování na základě sexuálního motivu. Do této kategorie by patřil také **stalking**. V takovém případě chce agresor svou oběť vystrašit, k čemuž využívá výhružné SMS, e-maily, či jiný způsob kontaktu. Existují také případy, kdy bylo sledování využito k **vydírání** druhých osob. To spadá také mezi další formy šikany. Oběť je nucena vykonávat činnosti a plnit úkoly, aby agresor například neprozradil tajemství. Vydírání se také velice často pojí se sexuálním motivem.

7.6 Kyberšikana

Jednou z neznámějších forem šikany, a také jedna z těch neaktuálnějších, je kyberšikana. Její rozvoj je zapříčiněn čím dál tím větším rozvojem techniky ve světě. S jinými formami má hodně společného, i přesto se ve spoustě směrech vymyká. Dokonce by se spíše dalo říci, že jde o jakousi „**nadformu**“. V podstatě pod ní totiž spadají ostatní formy šikany. V případě kyberšikany jsou ale realizované za použití elektronických zařízení a online prostředí. Jako nástroj k šikanování tedy slouží – mobilní telefony, počítače, tablety, elektronická média, sociální sítě atd.

Již bylo zmíněno, že má s ostatními formami šikany spoustu společného. Splňuje téměř veškeré znaky klasické šikany. Některé z nich jsou však typické pouze pro kyberšikanu nebo mají specifickou podobu.

Černá a kolektiv (2013, s. 21 – 22) uvádí několik základních znaků kyberšikany:

- Kyberšikana se odehrává prostřednictvím **elektronických médií**.
- Stejně jako klasická forma šikany, se **opakuje**. V případě kyberšikany, je tento rys však umocněn. Za opakování se dá totiž považovat každé další zhlédnutí materiálu, kterým je někdo šikanován. V online prostředí se mohou šířit rychleji a mezi širší publikum.
- **Záměrnost** agresora ublížit někomu je při této formě více zřetelná. Pokud někdo prostřednictvím elektronických médií vypustí kompromitující obsah, který jiné poškozují, jeho záměr agresivního aktu je jasný. Neznamena to však, že je pachatel lépe odhalitelný.

- Dalším znakem je **mocenská nerovnováha**. Ta má však v tomto případě jinou podobu. Nejedná se o to, ž by měl agresor větší fyzickou nebo psychickou sílu. Agresor má díky online prostředí neustálý přístup k oběti. I když by bylo v jednání útočnickovi v jednom prostředí zabráněno, je schopný svou oběť znovu vyhledat, nebo zvolit jiný způsob kyberšikanování.
- V neposlední řadě je oběti takovému **jednání nepříjemné a zraňující**.

7.6.1 Projevy kyberšikany

Kyberšikana má díky neustále vyššímu rozvoji techniky mnohem více možností toho, jak může vypadat, a jaká média mohou být pro její realizaci využita. Základní projevy tohoto fenoménu popsala Černá a kolektiv (2013, s. 25 – 27):

- **Impersonace**, neboli to, když se vydáváte za někoho jiného, je známým projevem kyberšikany. Agresor si například založí na sociálních sítích falešný profil existujícího jedince. Použije fotky a videa, která jsou na internetu dohledatelná a za pomoci informací, která o oběti zjistí, se za ni vydává. Nemusí kvůli tomu ani zakládat falešné profily. Lze totiž také ukrást heslo a nabourat se do reálného účtu.
- Jako **flaming** se označuje to, když se jedinci pohádají v prostředí virtuálního komunikačního prostředí. Tato výměna názorů bývá doprovázena vulgaritami a výhrůzkami. Probíhá například v komentářích příspěvků na sociálních sítích nebo v nejrůznějších internetových fórech.
- Pokud agresor své oběti neustále a opakovaně zasílá zprávy a oběti je takové jednání nepříjemné, jedná se **kyberharašení**. Jde o případy, kdy útočník zahltí mobilní telefon nebo nějakou platformu velkým množstvím nechtěných zpráv a vzkazů. Často si jedinci nejdříve oboustranně dopisují. To se však zvrhne v konverzaci, která je oběti nesympatická a proto se snaží komunikaci ukončit a nereaguje. Poté jde o jednosměrnou komunikaci, která je adresátovi nepříjemná a překáží mu.
- Pokud je jedinec zahlcován zprávami jako v případě kyberharašení, avšak obsah zpráv je výhrůžný, jedná se o **kyberstalking**. V tomto případě je jedinec vydírán a ocitá se ve fyzickém nebezpečí.

- Při **pomlouvání** jsou o určitém jedinci roznášeny nepravdivé a smyšlené informace, které jej poškozují. V kyberprostoru je tato forma ještě nebezpečnější, jelikož se šíří mnohem rychleji.
- Může se stát, že se osobní a intimní informace o oběti dostaly k těm, ke kterým se dostat neměly. Při této formě, která se nazývá **odhalení** a **podvádění**, oběť podobné informace (prostřednictvím elektronických médií) sdělí agresorovi, který je šíří dál. Může se jednat také o zaslání videa, či fotografie.
- **Happy slapping** je projev kyberšikany, kdy je jedincem či skupinkou napaden náhodný kolemjdoucí a celá situace je natáčena na mobilní telefon. Takové video je pak umístěno na sociální síť. Původně se jednalo o „nafackování“ náhodným lidem. Dnes už se ale jedná o mnohem závažnější napadání (Černá a kolektiv 2013, s. 25 – 27).

8 Účastníci šikany

Mezi účastníky šikany se řadí veškeré osoby, které jsou do šikany zapojeny. Nemusí jít pouze o aktivní účast. Jedná se o všechny, na které má konkrétní případ nějaký dopad. Z toho důvodu do této kategorie spadají, mimo agresora a oběť, i veškerí přihlížející, nebo dokonce rodiče obětí a agresorů. Role těchto lidí bývá ale často podceňována a přehlížena, i když právě tyto osoby mohou mít na průběh šikany velký vliv.

Nejdůležitější role se i přesto ujímá agresor s obětí. Aby šlo o šikanu, na jedné straně vždy musí být člověk nebo skupina lidí, kterým je ubližováno, na straně druhé jsou Ti, kteří toto utrpení způsobují. A i přesto, že jsou všechny případy i zainteresování jedinci originální, pojí je společné rysy. Díky nim můžeme agresora i oběť lépe rozpoznat.

8.1 Agresor

Agresoři neboli ti, kteří šikanují. Aktivně se do šikany zapojují. Jsou to jedinci, kteří proces vyvolají. Jedni je nazývají agresory, jiní trýzniteli nebo „šikanátory“. Tak nebo tak se jedná o osoby, které způsobují druhým bolest a utrpení. Pokud je chceme ve skupině rozeznat, můžeme využít výběr několika společných vlastností a znaků, které jsou pro ně typické. Mohou nám pomoci s odhalením šikany nebo při vytváření vhodné prevence. Nelze ale zapomínat na to, že existuje spousta výjimek, které do modelu „typického agresora“ zapadat nebudou.

Společné rysy a vlastnosti vyjmenovali Janošová a Říčan (2010, s. 54 – 56):

- Agresor bývá často neempatický a nedokáže se vcítovat do bolesti ostatních. Možná proto je pak pro něj snazší ubližovat druhým, když dostatečně nevnímá jejich utrpení. Pro některé z nich je ale naopak těžko rozeznatelné to, co ostatním způsobuje radost. I proto může šikana vzniknout na základě toho, že agresor nerozeznal hranici mezi škádlením a šikanou.
- Agresor bývá krutý a zlomyslný. Pokud může jiné osobě ublížit, této šance využije. Podobné skutky jsou pro něj uspokojující a radostné. Často tuto vlastnost získá až po nějaké době, kdy již šikana probíhá. Dříve takový být

nemusí. Tento rys však není zvenčí dobře rozeznatelný a okolí si ho všimnout nemusí.

- Dominance je pro agresory jednou z nejvíce typických vlastností. Rádi ovládají druhé a mají snahu bezohledně prosazovat pouze své potřeby. Díky této vlastnosti si snadno získávají „kolegy“, kteří jim jsou v jejich činech pomocnou rukou. Někteří ho obdivují, a proto jej následují, jiní se přidávají ze strachu.
- Nedostatek sebevědomí a pocit méněcennosti je zase vlastnost, kterou by k agresorům jen málokdo přiřadil. Často je totiž jejich agrese způsobena tím, že v sobě dusí velkou bolest. Závídí ostatním to, co oni sami nemají. Tento pocit nespravedlnosti si pak vylívají na svém okolí. Problémem je, že tato bolest je schovaná za falešnou maskou velkého sebevědomí a arogance.
- Agresor bývá v kolektivu neoblíbený, protože se ho spousta lidí v jeho okolí bojí. Avšak i oblíbení žáci mohou svého vlivu využít k šikaně druhých.
- Agresoři mívají zakrnělé svědomí. Pokud druhým ubližují, necítí se provinile. A i když se po odhalení šikany tváří tak, že svého činu litují, ve většině případů se jedná spíše o strach z trestu.
- Jelikož jsou agresoři neukáznění a svoji pozornost věnují spíše vymýšlení novým způsobům šikany a získávání pozornosti, mívají ve škole slabší prospěch.
- Nekázeň, krádeže, drzost a porušování pravidel chování ve školním řádě, jsou s agresory velmi často spojovány. Tito jedinci mají totiž problém s dodržováním pravidel a nechtějí uznávat jiné autority. Je ale třeba být obezřetný. I na první pohled ti nejslušnější jedinci, se šikany dopouštějí. Je ale mnohem těžší je odhalit.
- Agresory můžeme hledat mezi jedinci, kteří se rádi perou a rvou s ostatními. Bývají totiž vznětliví a lehce se dostanou do konfliktu. Nesmíme ale roli agresora přisuzovat hned každému, kdo se často dostává do potyček. Ne každý „rváč“ je zlomyslný a krutý (Janošová a Říčan, 2010, s. 54 – 56).

8.1.1 Osobnost agresora

Původem toho, proč se jedinec stal agresorem a proč ubližuje druhým, může být právě to, že jemu kdysi někdo ubližoval nebo dokonce toto jeho utrpení stále přetrvává. Právě jeho rodinné zázemí a výchova sehrávají ve formování jeho osobnosti nejdůležitější roli. Pokud je od malička až příliš vystavován fyzickým trestům, rozvíjí se u něj mnohem vyšší míra agresivity. Jestliže vidí, jak jeho rodiče řeší problémy na základě využití fyzického násilí, zanechá to v něm důležitou stopu. Dalším podstatným vlivem může být i závist vůči svému okolí. Pokud mají jedinci okolo agresora fungující rodiny a on sám takové štěstí nemá, cítí se ukřivděně a nechápe tuto nespravedlnost. Svůj vztek si pak vybíjí na druhých. K formování jeho osobnosti ale mohla přispět i přílišná podpora ze strany rodičů a příbuzných. Je sice důležité dodávat dětem sebevědomí, ale všeho moc škodí. Rodič by se měl umět svého potomka zastat, avšak musí rozeznat, kdy je to adekvátní a nutné. Pokud dítě ublíží druhému a vidí, že rodič toto jeho chování netrestá, může si v útlém věku zafixovat, že na zraňování druhých, není nic špatného. Může také získat pocit, že za své činy nebude trestáno a že na něj „nikdo nemůže“. I když šikanu žádá ze zmíněných okolností neomlouvá, je třeba si uvědomit, že agresor je také člověk, kterému je třeba pomoci a se kterým je nutné pracovat na lepším rozvoji jeho osobnosti.

8.1.2 Typy agresorů

Podle Martínka (2009, s. 136 – 138), existuje několik základních typů agresorů:

- **Agresor hrubý a fyzický** – používá k trýznění druhých svou velkou fyzickou sílu. Tento jedinec jedná rád přímo, bez prostředníků. Využívá své převahy a ve fyzických útocích se vyžívá. Často se jedná o osoby, které podobné jednání zažívají ze strany svých příbuzných. Za sebemenší prohřešky je tvrdě trestán bitím. Tito agresori jsou vystavováni silnému napětí, které pak obracejí proti druhým.
- **Agresor jemný a kultivovaný** – je jedinec, který bývá z pohledu dospělých vzorný a slušný. On sám se totiž prezentuje jako andílek. Pokud je třeba s čímkoliv pomoci, rád se nabídne. Bývá ostatním udáván jako vzorný příklad a člověk. Když se ale nikdo nekouká, masku odkládá. Díky svému vlivu si

nemusí „špinit ruce“ a k trýznění svých obětí využívá své stoupence. Pokud nahlédneme do rodinného zázemí takového jedince, nalezneme velice tvrdou výchovu. Tyto děti musí plnit veškeré příkazy svých rodičů a jsou pod neustálým dohledem.

- **Agresor srandista** – je osoba, která se vyhýbá zodpovědnosti a starostem. Životní strasti obchází a ignoruje. Dospělým a učitelům bývá příjemný. Jelikož je okolím vnímán jako bezproblémový srandista, jeho činy mu prochází. I když je tedy při ubližování nachytán, sám se odvolá na legraci. Okolí mu vše potvrdí i přesto, že tato „sranda“ byla oběti nepříjemná a „srandista“ měl mnohem větší převahu. Rodina tohoto typu agresora bývá stejně volnomyšlenkářská, jako on sám a dítě je podporováno v tom, aby se zbytečně nezatěžovalo starostmi.
- **Agresor spouštějící ekonomickou šikanu** – je člověk, který má díky své rodině nadbytek materiálních věcí. Rodiče tohoto agresora se snaží o to, aby měl jejich potomek vše nejnovější a aby nezaostával. Bohužel je tím často kompenzovaný nedostatek citu, který svému dítěti dávají. Jelikož tito jedinci neznají pocit, že jim něco chybí, šikanují druhé proto, že nemají všeho tolik. Ve školních třídách pak dochází k rozvrstvení podle majetku. Díky majetku své rodiny se často také dostanou ze všech problémů, jelikož mají díky financím nejrůznější privilegia (Martínek, 2009, s. 136 – 138).

8.2 Oběť

Jedná se o osobu, které je ubližováno, a která musí snášet opakované útoky svých trýznitelů. Jde o jedince, který se stal terčem šikany. Stejně tak, jako je možné na základě některých znaků odhalit agresora, je možné najít i oběť. I v tomto případě samozřejmě existuje spousta nejrůznějších výjimek. Některé rysy jsou ale pro mnohé oběti společné. Jedná se o vlastnosti, ať už fyzické či psychické, které dělají z těchto jedinců snadnější terč šikany, a na základě kterých jsou pro agresory „trnem v oku“.

Říčan a Janošová (2010, s. 59 – 61) uvádí několik **takových společných vlastností a rysů**, které jsou pro oběti typické:

- Oběti bývají fyzicky slabé. Kvůli této překážce si je agresor vyhlídne. Tento jedinec se totiž nedovede efektivně bránit a pro to není pro své trýznitele překážkou.
- Rasová odlišnost hraje v šikaně podstatnou roli. Agresoři si často vybírají oběti jiné barvy pleti nebo národnosti.
- Plaché osoby a jedinci, kteří jsou spíše uzavření sami do sebe, jsou pro agresory jednoduchým terčem. Jelikož bývají v kolektivu izolovaní, je mnohem méně pravděpodobné, že by takový jedinec našel zastání. Neodkází se totiž dost rázně postavit ani sami za sebe.
- Obětmi se často stávají zdravotně postižení jedinci. Fyzické či mentální postižení láká hrubé agresory k posměškům a k laciným žertům.
- Snadnou obětí je také jedinec, který sám sebe vnímá jako méněcennou bytost a dostatečně si nevěří. Pro trýznitelé je pak mnohem snazší oběti ublížit.
- Jelikož je pro agresora typickým znakem snaha o dominanci, oběti bývají jejich pravým opakem - jsou více submisivní, plaché a nedokáží se v kolektivu prosadit.
- Jedinci ze sociálně slabších poměrů, se stávají obětí opravdu často. Tato šikana pak vypadá tak, že si děti z materiálně zabezpečených rodin dobírají ty, kteří si stejné věci dovolit nemohou.
- Obětí se také stávají ti, kteří jsou v kolektivu přehlíženi, a proto si chtějí přilákat něčí pozornost alespoň provokací. A to i za cenu takovou, že na sebe přivedou pozornost agresorů.
- Obecně platí, že obětí se stávají Ti jedinci, kteří se něčím odlišují – mají brýle, pihy, zrzavé vlasy a cokoliv, co přilákává pozornost a tudíž i nevyžádané vtípky z okolí na jejich konto.
- Jak již bylo naznačeno v bodě výše, kvůli fyzickému vzhledu se může stát obětí kdokoliv. Lidi totiž mají různé preference a každý považuje za „normální“ zevnějšek něco jiného. Vždy se proto najde někdo, v jehož očích budou druzí příliš vysocí či nízcí, příliš hubení či až moc při těle (Říčan a Janošová, 2010, s. 59 – 61).

8.2.1 Osobnost oběti

S osobností oběti je to poněkud složitější. Může se jí totiž stát prakticky kdokoliv, bez vlastního přičinění. I suverénní člověk, který se sám za sebe dokáže postavit, může být vyloučen ze skupiny. Třeba i proto, že naproti ostatním v něčem vyniká a je „až moc dobrý“. I přesto ale existují faktory, které mohou přispět k tomu, že se někdo obětí může stát. Podstatnou roli znovu sehrává rodina a prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá. Děti, které jsou od mala zvyklé na to, že dostanou vše, po čem zatouží, pak mohou hůře prosazovat své zájmy. Nejsou zvyklí na to, že se vše netočí jen kolem jejich potřeb. Střet s jinou realitou je tedy náročný. Není ani správné, pokud je dítě neustále obkypováno rodiči a nenaučí se samostatnosti. Příliš ochrany a strachu o ratolesti ze strany příbuzných také není dobrým znamením pro budoucnost dítěte. To se pak může stát bázlivým a neschopným samo se za sebe postavit. Pro agresory není nic lákavějšího. Velmi důležité je podotknout to, že nikdy nevíme, co se oběti „honí“ hlavou a jaké má myšlenky. Neznáme způsob, jakým se vyrovnává se situací. I když se zdá jedinec šikanou příliš psychicky nezasažen, neznamená to, že není. I psychicky silné osobnosti může podobná zkušenost srazit na kolena. Neměli bychom tedy nikdy vyvozovat závěry příliš brzy a už vůbec ne podle toho, jak závažné jsou následky v našich očích. Oběti je vždy potřeba dopřát dostatečnou péči.

8.2.2 Typy obětí

Podle Martínka (2009, s. 139 – 141), existuje několik základních typů obětí:

- **Oběť na první pohled** – je osoba, která působí jako snadná kořist. Tato jejich slabost může být dána jak fyzicky, tak psychicky. Podobní jedinci se neumí prosadit, jsou zamlklí a osamocení. Pokud se stanou terčem posměšků, neví jak se bránit. Jedná se také o děti, které nemají moc fyzické síly. Matky takových jedinců jsou ochránářské a mívají o své ratolesti přehnaný strach. Vnímají okolní svět jako příliš nebezpečný a proto ve svých dětech již odmala ubíjejí vlastní aktivitu.

- **Oběti setrvávající dlouhou dobu pod ochrannými křídly matek a babiček** – jsou děti, jejichž rodiče neuznávají samostatnost svých potomků. Vše za ně vyřizují a mají nad nimi neustálý dohled. Doprovází je až k lavicím a připravují je na hodinu, čímž na své děti upoutávají nechtěnou pozornost.
- **Handicapované děti** – jsou jedny z nejsnadnějších obětí. V některých ohledech, je čím dál tím častější snaha o integraci těchto jedinců správná. Pomáhá osobám s postižením zařadit se mezi zbytek populace. Jejich odlišnost se však stává, především mezi dětmi, terčem šikany a nepochopení.
- **Děti učitelů** – jsou děti učitelů. Na tom by nebylo nic špatného, pokud by učitel nepůsobil na stejné škole, kam chodí právě jeho potomek. Jsou i případy, kdy ho dokonce na některých hodinách přímo vyučuje. Problém nastává tehdy, pokud dítěti neprochází věci, které ostatním jeho spolužákům ano (či naopak). Ve svých spolužácích vzbuzují dojem „práskače“ (Martínek, 2009, s. 139 – 141).

9 Stádia šikany

Stejně tak, jako se spousta věcí a událostí kolem nás mění a postupem času vyvíjí, i šikana takovému procesu podléhá. Se šikanou je spojeno 5 stádií, jimiž účastníci prochází. Můžeme je rozlišit na **počáteční** (1., 2., 3.) a **pokročilá** (4., 5.) stádia šikany. Schéma zachycuje proces, který směřuje do pátého nejzávažnějšího stádia, ve kterém jsou již skupinou přijaty normy, hodnoty a postoje umožňující šikanu (Kolář, 2011, s. 45). Čím dříve se problém podchytí, tím větší je šance k jeho vyřešení. Jak již bylo zmíněno v minulé kapitole, v šikaně nesehrává roli pouze agresor a oběť. Pokud se jedná například o šikanu ve školním prostředí, důležitým faktorem je klima třídního kolektivu. Proto má skupina velký vliv na to, jakým způsobem se bude šikana vyvíjet a jakou bude mít podobu.

Těchto stádií je celkem 5.

9.1 První stádium šikany

Ostrakismus je prvním stádiem šikany, při kterém dochází k vyčlenění jedince ze skupiny. Agresoři neútočí fyzicky, ale psychicky. Ve třídním kolektivu je dítě ignorováno – nikdo mu neodpoví na pozdrav, nikdo s ním o přestávkách netráví volné chvíle. K takovému jednání mohou zbytek kolektivu přimět agresoři manipulací a vydíráním, při které jim je vyhrožováno stejným „vyhnanstvím“. Může také dojít k verbálním útokům či k roznášení nepříjemných pomluv. „Jde o mírné, převážně psychické formy ubližování, kdy se okrajový člen necítí dobře – je neoblíben a neuznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, dělají na jeho účet drobné legrácky apod.“ (Kolář, 2011, s. 47).

V kolektivu se dle Martínka (2009, s. 118) vytváří 3 menší podskupiny:

- agresor a ti, kteří s ním sympatizují,
- oběť a
- neutrální jádro.

Do skupinky neutrálních by patřili Ti, kteří vnímají negativní vztah mezi agresorem a obětí, i přesto se ale příliš neangažují. Společnost oběti nijak zvlášť nevyhledávají, ale nemají problém s ní občas promluvit nebo odpovědět na pozdrav.

9.2 Druhé stádium šikany

V tomto stádiu začíná agresor přitvrzovat. Můžeme zde totiž hledat již i fyzické agresivní jednání, jako je bití a kopání. Přibývá i mnohem více psychické manipulace. Kolář (2011, s. 47) uvádí, že příčinou je krize skupiny. Ta může být způsobena nárůstem stresu a napětí, například v podobě častějších čtvrtletních testů nebo přijímacích řízení. Agresoři tedy využívají svou oběť jako prostředek k odreagování se. Nejčastěji je terorizován dříve ostrakizovaný jedinec. V tomto stádiu snáší fyzické násilí nebo například přímá roli sluhy, který musí svým trýznitelům splnit všechna přání. Za stresovou či náročnou situaci, na základě které si agresoři uvolňují napětí pomocí agrese mířené na druhé, může být považována i pouhá povinnost navštěvovat pravidelně školu (Kolář, 2011, s. 47).

Podle Martínka (2009, s. 120) se vytvořené podskupiny již mnohem více diferencují. Většina neutrálního jádra se rozdělí na ty, kteří s agresorem sympatizují a v ledačem mu jsou i pomocnou rukou, a na ty, kteří mají více pochopení pro oběť. Pokud se jich najde dostatečné množství a poskytnou oběti obranu, mohou šikanu zastavit.

9.3 Třetí stádium šikany

V tomto stádiu se **vytváří jádro** agresorů. Mají totiž pocit, že na jejich agresivní jednání nemůže nikdo přijít, jelikož se jim pomalu daří ovládat celou skupinu. Nad svou obětí už mají opravdu značnou převahu, a proto jejich chování přitvrzuje. Martínek (2009, s. 122) uvádí jako příklad pyramidu šikanování. Na jejím vrchu nalezneme hlavní agresory, kteří nejčastěji s celou šikanou začali. Ti pod sebou mají spoustu příznivců a obdivovatelů, kteří ovládají další stoupence atd. Obětní beránci tvoří nejnižší základ této pyramidy a stávají se terčem všech na vrchu. Ti, kteří dříve tvořili neutrální jádro sice přímo nešikanují, ale jen nečině přihlížejí, aby se také nestali obětí. Pokud se najde někdo, kdo se situací nesouhlasí a stojí na straně oběti, najevo to ze strachu příliš nedává. V této fázi je za šikanu odpovědný již celý kolektiv. Podle Koláře (2011, s. 51) se totiž rozhoduje o tom, zda se počáteční stádia změni v pokročilou šikanu. Pokud by se totiž našla silná skupina hájící oběť, vývoj by se mohl zbrzdit nebo dokonce úplně zastavit.

9.4 Čtvrté stádium šikany

Toto stádium se považuje za již pokročilou šikanu. Většina kolektivu totiž **přijímá normy trýznitelů**. I dřív slušní jedinci, začínají terorizovat oběti. V této fázi už to nemusí být ani tak ze strachu, jako spíš z vlastního potěšení. Forma agrese je čím dál více brutálnější a neustále se stupňuje. Oběť se již se svou rolí ztotožňuje, čímž násilí v podstatě podporuje. „Psychika oběti je v tomto období již tak zasažena, že i ona se stane na šikanujícím chování závislá, přijme svou úlohu jako normální, nebrání se ubližování, v některých případech dokonce začne své trýznitele obdivovat, bere je jako kamarády, ochotně provádí jejich příkazy a mnohdy to sama bere jako legraci“ (Martínek, 2009, s. 124 – 125). Oběti ale nejsou sami, kteří si na takovém chování vytváří závislost. I agresori se tohoto jednání jen těžko zbavují. Skupina je jasně rozdělena na ty, kteří mají moc a vládnou a na ty, kteří se jim podřizují.

9.5 Páté stádium šikany

Toto nejzávažnější stádium připomíná **totalitu**. Celému kolektivu vládnou agresori, kteří sami sebe považují za krále. V předchozí fázi došlo k nastolení norem, které teď každý bez výjimky dodržuje. Situace je téměř neřešitelná, jelikož je agresor v podstatě „nedotknutelný“. Brání ho celá skupina, i oběť sama. Fyzická agrese může dospět až k do té nejkrutější podoby, která může skončit smrtí terorizovaného jedince. Martínek (2009, s. 129) vidí jako jediné řešení vzniklé situace rozpuštění kolektivu, jelikož je toto stádium „terapeuticky neřešitelné“.

10 Prevence šikany

Šikana je rozsáhlý problém, jehož řešení může být mnohdy problematické i pro nejzkušenější odborníky. Proto je na místě snaha o předcházení jejího vzniku, tedy vytvoření vhodné prevence. Tou se rozumí soubor nejrůznějších postupů a kroků, které zamezují výskytu a dalšímu rozšiřování konkrétních typů rizikového chování, včetně šikany.

Existují **3 základní druhy prevence**:

1. primární,
2. sekundární,
3. terciární.

V **primární prevenci** se zaměřujeme na jedince či skupiny, u kterých zatím výskyt rizikového chování zaznamenán nebyl. Můžeme ji dále rozdělit na:

- **specifikou** – jejíž aktivity jsou zaměřeny na konkrétní formu rizikového chování,
- **nespecifikou** – která se nezaměřuje přímo na práci s rizikovými jevy, ale spíše na podporu zdravého sociálního fungování, vhodného využívání volného času a dodržování společenských pravidel (Rozdělení primární prevence, 2019).

Sekundární prevencí se rozumí snaha o zamezení vzniku, přetrvávání a šíření rizikových jevů, především u ohrožených skupin nebo u jedinců, u kterých již bylo rizikového chování zaznamenáno.

O **terciární prevence** se dá velice obecně říci, že se zaměřuje především na zmírnění následků výskytu sociálního problému.

10.1 Minimální preventivní program

Každá škola, dle Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (2010, s. 3), vytvoří svůj **Minimální preventivní program**. Jedná se o dokument, zpracovaný nejčastěji školním metodikem prevence. Ten může na jeho vytvoření spolupracovat s externími partnery, jako jsou například Pedagogicko-

psychologické poradny (PPP), Střediska výchovné péče (SVP), či různé Nestátní neziskové organizace (NNO). Na jeho tvorbě by se však měli podílet všichni pedagogičtí pracovníci školy.

Povinností školy, je realizovat specifickou primární prevenci rizikového chování, jejíž metody a postupy jsou popsány právě v Minimálním preventivním programu. Ten je: „zaměřený zejména na výchovu a vzdělávání žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a emočně sociální rozvoj a komunikační dovednosti“ (Metodické doporučení MŠMT, 2010). Tento dokument je zpracován na jeden rok, během kterého ředitel školy zvolené metody a strategie průběžně hodnotí a kontroluje jejich realizaci. To se pak stává součástí výroční zprávy dané školy.

10.2 Školní program proti šikanování

Součástí Minimálního preventivního programu je **Školní program proti šikanování**, který se již konkrétně zaměřuje na zvolenou problematiku, prostřednictvím specifické primární a sekundární prevence.

Podle Metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (MŠMT, 2016) se zaměřuje na několik hlavních činností, mezi které patří:

- analýza a hodnocení situace,
- motivace pedagogů a jejich společné vzdělávání se v problematice šikany,
- vytvoření realizačního týmu,
- primární prevence - ve výuce, v třídních hodinách, ve školních i mimoškolních programech,
- spolupráce s rodiči,
- rozvoj a zajištění školních poradenských služeb,
- spolupráce se specializovanými zařízeními,
- spolupráce s okolními školami.

10.3 Metody prevence

Metod, které můžeme v rámci prevence využít, existuje hned několik. Jedná se o konkrétní kroky, které realizujeme s cílem omezit výskyt šikany nebo její existenci úplně předejít.

V Metodickém pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (MŠMT, 2016) je zmíněno několik **obecných doporučení**:

- Škola má přehled o **možnostech odborné pomoci** pro žáky a studenty a s těmito zařízeními (Policie ČR, PPP, OSPOD atd.) spolupracuje.
- Součástí pedagogického sboru je osoba (nejčastěji metodik prevence), která je **pravidelně v problematice šikany vzdělávána**. Dále je pověřena řešením šikany a vyhodnocování potřeb školy při výskytu šikany a v oblasti její prevence. Škola by též měla usilovat o **rozvoj** ostatních **pedagogů** v podobě dalšího vzdělávání, zaměřeného na komunikaci, řešení problémů, aplikaci vhodné prevence atd.
- Celý pedagogický sbor by měl být informován o tom, jak šikanu rozeznat a jak postupovat při jejím výskytu. **Vzájemná komunikace mezi pedagogy** o rizikových faktorech, signálech a situacích ve třídách je rovněž velice potřebná a účinná.
- **Ve školním řádu** by měla být přehledně nastavená pravidla chování, za jejichž nedodržení budou vyvozeny následky. To, jaké jednání se považuje za porušení pravidel a jakým způsobem bude podle stupně porušení sankcionováno, by mělo být rovněž jasně dané.
- Jedním z nástrojů prevence, který je možné aplikovat na kolektiv, jsou **třídní pravidla chování**, které si žáci společně stanoví sami.
- Pravidelně by měly být pořádány **třídnické hodiny**, které umožňují žákům a studentům projevit svůj názor. Pedagog by se měl usilovat o vytvoření pocitu bezpečí.

Jak bylo zmíněno, preventivních opatření proti šikaně a nejrůznějších metod, sloužících k jejímu předcházení, je spousta. Níže uvedu několik dalších **příkladů**:

- **Vytvoření bezpečného klima ve třídě** – je důležité, aby pedagog usiloval o uvolněnou atmosféru ve skupině a snažil se o vzájemnou komunikaci se svými žáky. Jak již bylo zmíněno, měly by být pořádány pravidelně třídnické hodiny, při kterých dostane každý student či žák dostatečný prostor k projevení svých pocitů, názorů, souhlasů i krivd. Pokud nastane nějaký problém, měl by být řešen spravedlivě a v klidu. Pedagog by měl také usilovat o to, aby vůči žákům působil důvěryhodně, díky čemuž se na něj může každý obrátit.
- **Kooperace ve třídě** – tuto metodu popisuje Říčan (1995, s. 82 – 83). Jde o to potlačit soutěživost mezi žáky a naopak je přimět ke spolupráci. Toho lze dosáhnout například pomocí zadávání skupinových úkolů a projektů, při kterých se mohou i přehlížení jedinci stát potřebnými členy skupiny. Tato metoda podporuje rozvoj sociálních dovedností a vyšší míru porozumění. Nejdůležitějším krokem je vytvoření jednotlivých týmů, které nesmí vznikat náhodně. Úkolem pedagoga je sestavit týmy rovnocenně a podle potřeb konkrétního kolektivu.
- **Etická výchova** – je předmět, který by měl být zahrnut do každého výukového plánu. Umožňuje probudit v jedincích vyšší pocit odpovědnosti za své činy. V rámci etické výchovy může být probírána náročná tematika, včetně šikany. Pomocí situačních her a jiných aktivit zaměřených na řešení sociálních problémů, se mohou žáci vcítit do druhých a předcházet tak situacím, které mohou druhým lidem ubližovat.
- **Dozor ve škole** – „dozor dospělých nad žáky je jednoduchým, ale účinným preventivním prostředkem proti šikaně. Čím více pedagogů je na chodbách během přestávek, v jídelně apod., tím méně příležitostí mají agresori k šikaně“ (Říčan, 1995, s. 86).
- **Schránky důvěry** – mohou být skvělou variantou upozornění na problém, pokud nemá jedinec důvěru oslovit pedagoga přímo. Bohužel jsou tyto schránky často „obětí“ žertů a zneužívání.

- **Adaptační kurzy** – nebo jiné „team buildingové“ akce jsou skvělou variantou pro nově vznikající třídní kolektiv či skupiny, do kterých se začleňují noví jedinci.
- **Práce s potenciálními agresory** – tuto myšlenku blíže rozvedl Řičan (1995, s. 87 – 88). Podle něj je jedním z úkolů pedagoga potlačovat agresivní sklony dětí, například za pomoci častějšího užívání pochval, či zaměstnání agresivních jedinců činnostmi, v níž mohou vyniknout. Dále by sem patřilo vytvoření vědomí o tom, že jsou milováni nebo pomoc při budování cílů, pro jejichž splnění budou vzorní a bezproblémoví.
- **Pravidelné šetření** – například pomocí dotazníků. Ty mohou vypomoci při pravidelném zjišťování situace ve skupině. Anonymní dotazníky se mohou stát bezpečným způsobem upozornění na problém ve skupině.

11 Postup řešení šikany

Kolář (2011, s. 180 – 184) vytvořil **základní scénář**, kterého bychom se měli držet při řešení šikany:

1) Odhad závažnosti a formy šikany

- Nejdříve je třeba určit, zda jde vůbec o šikanu.
- Pokud ano, je nutné zjistit, o jakou formu jde a v jakém stádiu se šikana nachází.
- Poté by se mělo přistoupit k rozhodnutí, zda bude škola řešit problém sama nebo zda je nutná spolupráce s jinými zařízeními (PPP, SVP, OSPOD atd.)

2) Rozhovor s informátory a oběťmi

- Informátory mohou být spolužáci, kamarádi, rodič, či jiní pedagogové.
- Je nutné dbát na soukromí.
- O rozhovorech by se z důvodu ochrany jedinců neměli dozvědět ostatní žáci či studenti.

3) Nalezení vhodných svědků

- Na základě rozhovorů s informátory nalezneme vhodné svědky, kteří odpovědí pravdivě.
- Pedagog by neměl vybírat pouze „slušné“ žáky a premianty, jelikož i ti mohou být agresory.

4) Individuální rozhovory se svědky

- O rozhovorech by se z důvodu ochrany jedinců neměli dozvědět ostatní žáci či studenti.
- U pokročilých forem šikan lze využít konfrontaci dvou či více svědků.

5) Ochrana oběti

- Než se situace vyřeší, je třeba zajistit ochranu obětí a svědků – např.: zvýšený dozor, omluvená absence atd.

6) Předběžná diagnóza a volba, zda povedeme rozhovor pouze s agresory nebo rozhovor a oběťmi a agresory zároveň

- Pokud se jedná o lehkou nepokročilou formu šikany, lze provést usmiřovací rozhovor s oběma aktéry.
- Na rozhovor a agresorem nesmíme spěchat, musíme být připravení – hrozí zapření a pomsta.
- Konfrontací agresorů je nutné ochránit oběť, ale i samotné trýznitelé.

7) Realizace vhodné metody

- Pokud je situace příznivá, lze jedince usmířit.
- V jiných případech použijeme metodu vnějšího nátlaku - neboli svolání výchovné komise. Té se účastní agresor, jeho rodiče a příslušní pedagogové. Rozhodne se o výchovných opatřeních.

8) Třídní hodina

- Pokud byli jedinci v minulém kroku usmířeni, při třídnické hodině posoudíme jejich úsilí.
- Ve druhém případě informujeme celou třídu o potrestání agresorů.

9) Rozhovor s rodiči oběti

- Někdy je zapotřebí více setkání, v závislosti na závažnosti případu.
- Rodiče je třeba informovat situaci a dalších krocích.

10) Třídní schůzka

- Při třídních schůzkách jsou rodiče informováni o výskytu šikany.

11) Práce s celou třídou

- Realizace účinnější prevence.

Situace se lehce liší, pokud se šikana nachází ve vážnější formě a pokud se pedagog stane svědkem šikany. V takové chvíli není čas čekat na pomoc jiných zařízení a je třeba jednat ihned. Kolář (2001, s. 216) vytvořil postup i pro tuto variantu:

1. Zvládnutí vlastního šoku

- Ke zvládnutí šoku může pomoci jednoduchá metoda – zastavit se a několikrát se nadechnout.
- Snažíme se nepropadat panice.
- Je nutné okamžitě zhodnotit situaci – o jakou formu šikanu jde a jak je vzniklá situace závažná.

2. Bezprostřední záchrana obětí

- V první řadě po zvládnutí šoku, musíme dostat oběť do bezpečí a zastavit skupinové násilí.

3. Zalarmování pedagogů v okolí a informování vedení školy

- V takové situaci je nutné, aby pedagogové spolupracovali.
- Situaci by měl převzít pověřený pracovník školy – nejčastěji školní metodik prevence, který je na podobné situace vyškolený. S ním spolupracuje zbytek pedagogického sboru.

4. Zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi

- Je třeba zajistit, aby skupina nezůstala bez dozoru.
- Hrozí popření situace a vymyšlení skupinové výpovědi.

5. Další pomoc obětí

- Jedná se o přivolání lékaře či jiné odborné pomoci.

6. Oznámení na policii ČR a informování rodičů

- Jedná se o oznámení trestného činu.

7. Rozhovor s oběťmi a informátory

- Rozhovor s obětí se provádí pouze tehdy, pokud to umožňuje jejich psychický a fyzický stav.

8. Nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků

- U těchto pokročilých stupňů šikany se slabé články hledají špatně. I přesto bývá v kolektivu jedinec, který skupinové normy ještě nepřijal úplně.
- Někdy také stačí upozornit žáky na následky jejich činů. Ze strachu o trest spoustu z nich může začít spolupracovat.

9. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky

10. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory

- Agresory lze konfrontovat i s oběťmi. V takovém případě je ale nutné zvážit stav oběti.

11. Změna nátlaku a konstelace skupiny

- Je třeba vytvořit novou skupinu žáků, která má naději na pozitivní fungování v kolektivu.
- Neměli bychom zapomínat na fakt, že pomoc je nutná i pro agresory.

12 Poradenské pracoviště na školách

Děti, žáci, studenti i jejich zákonní zástupci, mohou využít poradenské služby, poskytované:

- **školským poradenským zařízením** (pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, speciálně pedagogická centra),
- **školním poradenským pracovištěm.**

Na školním poradenském pracovišti může působit několik zaměstnanců. Jeden z nich, vždy koordinuje činnosti ostatních – nejčastěji jde o metodika prevence nebo psychologa. Společně s vedením školy tito zaměstnanci vytváří Program školního poradenského pracoviště, který pak nadále realizují. Jak již bylo zmíněno, metodik prevence také společně s ostatními pedagogickými pracovníky školy, zpracovává Minimální preventivní program, jehož součástí je Školní program proti šikanování.

Mezi poradenské pracovníky patří:

- školní psycholog,
- výchovný – kariérní poradce,
- školní metodik prevence,
- a někdy také speciální pedagog.

Tyto poradenské pracovníky dále podporují:

- třídní učitelé,
- učitelé,
- nebo asistenti pedagoga.

Pedagogové školního poradenského pracoviště spolupracují se školskými poradenskými zařízeními, na jejichž pomoc se obrací v případech výskytu šikany v pokročilých stádiích. Každá škola by měla být schopná zvážit, kdy je třeba vyhledat odbornou pomoc. Lze také využít pomoc neziskových organizací, zabývajících se rizikovým chováním.

Dle Metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (MŠMT, 2016) je škola povinna v určitých situacích při výskytu šikany kontaktovat:

- **Orgán sociálně-právní ochrany (OSPOD)** – ten škola musí informovat pokaždé, je-li kontaktována policie ČR či státní zástupce. Dále také v případech, kdy se dítě nachází v nepříznivé sociální situaci z důvodu, že mu není poskytnuta přiměřená ochrana, kterou potřebuje ke správném vývoji. Jedná se o situace, kdy je dítě ohrožováno samo sebou nebo druhou osobou a tato skutečnost může narušovat zdravý vývoj dítěte. OSPOD řeší případy agresivního chování jedince tehdy, je-li takové jednání způsobeno nepříznivou sociální situací dítěte a jeho rodiny (MŠMT, 2016).
- **Policii ČR** – škola informuje tehdy, pokud je s případem šikany spojeno podezření ze spáchání trestního činu nebo přestupku. Trestní oznámení je možné podat na Policii ČR nebo přímo na **státní zastupitelství** (MŠMT, 2016).

12.1 Činnosti pedagogických a poradenských pracovníků zaměřené na šikanu

Výčet činností jednotlivých poradenských a pedagogických pracovníků se liší. Zabezpečují širokou škálu metodických, poradenských, vzdělávacích i například intervenčních a diagnostických činností, které se netýkají pouze problematiky šikanování. Níže ale uvedu pouze ty aktivity, které se šikanou souvisí. Jejich úprava je zpracována ve Vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních ve znění pozdějších předpisů (MŠMT, 2005):

▪ **Školní psycholog**

Mimo diagnostiku nadaných žáků, či studentů se vzdělávacími problémy, se školní psycholog také zaměřuje na žáky s výchovnými problémy a pravidelně zjišťuje sociální klima ve třídách. Dále se snaží podporovat tolerantní prostředí ve školním zařízení a napomáhá vzájemné spolupráci třídy se svým třídním učitelem. Pokud se dítě vypořádává s nějakými osobními problémy, může je konzultovat právě s psychologem. Důležitou roli také sehrává ve vytváření prevence šikanování a jiných

typů rizikového chování. Podílí se na tvorbě Minimálního preventivního programu a Programu o poskytování pedagogicko-psychologických poradenských služeb ve škole (MŠMT, 2005).

Školní psycholog poradenství neposkytuje pouze žákům a studentům. Konzultace poskytuje i jejich zákonným zástupcům. Pro ty může mimo jiné pořádat i besedy, zaměřené právě například na problematiku šikany. Zaměřuje se také na pedagogické pracovníky, kterým poskytuje poradenství v oblasti výchovy a vzdělávání. Dalším podstatným úkolem bývá koordinace poradenských služeb. To znamená, že dohlíží na činnosti zejména výchovného poradce, školního metodika prevence a třídních učitelů. Tuto činnosti vykonává buď on, nebo školní metodik prevence (MŠMT, 2005).

▪ **Školní metodik prevence**

Jedná se o tu osobu, která koordinuje tvorbu Minimálního preventivního programu a stejně jako ředitel školy jej kontroluje a hodnotí. Již z názvu této pozice vyplývá, že se zaměřuje především na prevenci. Vytváří a realizuje vhodné aktivity, zaměřené na prevenci, a ostatní pedagogické pracovníky metodicky vede k jejich správné realizaci. V této oblasti také koordinuje vzdělávání pedagogických kolegů. On sám totiž pravidelně získává nové odborné informace a zkušenosti, které poté ostatním pedagogickým pracovníkům předává a v rámci prezentace výsledků preventivní práce školy, také informuje zákonné zástupce (MŠMT, 2005).

Školní metodik prevence pracuje se žáky a studenty, kteří mají výchovné či jiné problémy, jež ovlivňují jejich vzdělání a také celkové klima třídní skupiny. S třídními učiteli spolupracuje při zachycování varovných signálů napovídajících o výskytu šikany. Velmi důležitou roli sehrává ve spolupráci školy s jinými odbornými zařízeními, které působí v oblasti prevence rizikového chování. Vede jejich databázi a školská poradenská zařízení pravidelně informuje o realizovaných preventivních programech. Při výskytu rizikového chování je školní metodik prevence ten, který nejčastěji potřebná odborná pracoviště kontaktuje (MŠMT, 2005).

▪ **Výchovný poradce**

Výchovný poradce se nejčastěji zaměřuje na kariérní poradenství a na vše, co souvisí s rozhodováním o dalším vzdělávání. O veškerých možnostech informuje nejen žáky a jejich zákonné zástupce, ale i pedagogický sbor. Ve svých dalších činnostech,

se zaměřuje především na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, na práci s nimi a na zkvalitnění jejich života ve škole. Vyhledává je a připravuje pro ně (a jejich inkluzi) vhodné podmínky (MŠMT, 2005).

Pro problematiku šikany je důležité, že sleduje žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí. Spolupracuje s ostatními pedagogickými a poradenskými pracovníky na tvorbě Minimálního preventivního programu s podílí se na realizaci preventivních opatření – nejrůznějších besed, tematických dnů, vzdělávacích programů atd.. Stejně jako školní metodik prevence, spolupracuje s odbornými poradenskými zařízeními. Díky tomu může poskytovat informace o síti poradenských zařízení v okolí a shromažďovat informace o tom, jací žáci a studenti školy jsou v jejich péči (MŠMT, 2005).

PRAKTICKÁ ČÁST

13 Výzkumné otázky

Praktická část bakalářské práce je zaměřena na zjištění toho, jak poradenští a pedagogičtí zaměstnanci školních zařízení, pracují s problematikou šikany. K tomuto účelu byly stanoveny výzkumné otázky.

Výzkumné otázky:

- Jaké jsou podle respondentů nejvhodnější metody a kroky řešení výskytu šikany, a jaká preventivní opatření, jsou podle nich nejúčelnější?
- Jsou respondenti proškolení na práci se šikanou a na zvolení vhodných preventivních opatření?
- Mají respondenti dostatečný přístup k odborné literatuře a k materiálům, které mohou využít při práci s problematikou šikany?
- S jakými útvary a organizacemi respondenti spolupracují při řešení výskytu šikany, a při volbě vhodné prevence?
- Jaká je podle respondentů důvěra v poradenství v oblasti šikany, poskytované poradenskými a pedagogickými pracovníky školních zařízení?
- Jsou poradenské služby těchto respondentů využívány žáky, studenty a jejich zákonnými zástupci?

14 Metoda sběru dat a volba respondentů

Jako respondenti, pro zjištění odpovědí na stanovené výzkumné otázky, byli zvoleni poradenští a pedagogičtí pracovníci školních zařízení, kteří bývají součástí poradenských pracovišť na školách.

Jedná se o:

- školní psychology,
- školní metodiky prevence,
- výchovné poradce,
- a třídní učitele.

Jako nejvhodnější metodu sběru dat, jsem zvolila online dotazníkové šetření. Tento způsob je vhodný pro získání většího počtu odpovědí a díky online prostředí, je snadněji zprostředkovatelný. Výběr ovlivnila také světová pandemická situace, na základě které nebylo možné praktikovat předem plánované rozhovory, či dotazníky šířit kontaktně.

14.1 Otázky v dotazníku

Dotazník obsahoval **14 základních otázek**, které byly povinné pro všechny zúčastněné. Jednalo se o:

- 11 uzavřených otázek, u nichž bylo možné vybrat pouze jednu správnou odpověď.
- 2 otevřené otázky, poskytující možnost libovolně se rozepsat.
- 1 polootevřenou otázku, u které mohli respondenti zaškrtnout více předvolených odpovědí, či vybrat políčko „jiná možnost“ a doplnit tak vlastní variantu.

Hned první z nich měla za úkol diferenciovat jednotlivé respondenty do 4 kategorií, podle vykonávané pozice – školní psychologové, školní metodici prevence, výchovní poradci a třídní učitelé. Následoval dotaz, zaměřující se na věk zúčastněných. Poté se již dotazník odvíjel od stanovených cílů práce. Pod každou kladenou otázkou byla k nalezení poznámka, která vysvětlila podstatu, či případné nejasnosti.

U jedné základní otázky, zaměřené na proškolení respondentů, byly také zvoleny **3 doplňující otázky**. Na ty odpovídali pouze Ti dotazovaní, kterých se daná problematika týkala, a jejichž odpovědi byly kladné. To znamená, že pokud respondent proškolen není, na doplňující otázky neodpovídal. V tomto případě se jednalo o:

- 2 otevřené otázky s možností libovolné odpovědi,
- 1 uzavřená otázka, u níž bylo možné vybrat pouze jednu správnou odpověď.

14.1.1 Seznam použitých otázek

Dotazník tedy obsahoval celkem 17 otázek – 14 základních a 3 doplňující.

1. Jakou pozici na Vašem pracovišti vykonáváte?
2. Jste muž nebo žena?
3. Jaké metody řešení výskytu šikany jsou podle Vás nevhodnější?
4. Jaká preventivní opatření jsou podle Vás nejúčelnější, pokud se jedná o problematiku šikany?
5. Jste proškolen/a na práci se šikanou a na zvolení vhodných preventivních opatření?
  - Pokud ano, jsou pro Vás taková školení povinná?
  - Pokud ano, uveďte prosím, jak často se takového školení účastníte.
  - Pokud ano, uveďte prosím, kdo toto proškolení vede.
6. Při své poradenské a preventivní činnosti, často využívám odbornou literaturu a materiály, týkající se problematiky šikany.
7. Při své poradenské a preventivní činnosti, mám dostatečný přístup k odborné literatuře a k materiálům, které při práci s problematikou šikany mohu využít.
8. Při své poradenské a preventivní činnosti, bych uvítal/a větší přístup k odborné literatuře a k materiálům, které bych při práci s problematikou šikany mohl/a využít.
9. Pokud se na Vašem pracovišti vyskytne případ šikany, s jakými organizacemi a zařízení spolupracujete, při řešení vzniklého problému, popřípadě na vytvoření vhodné prevence?
10. Poradenství v oblasti šikany, je ze strany pedagogických a poradenských pracovníků pro žáky a studenty důvěryhodné, a měli by mu věřit.

11. Pokud se jedná o problematiku šikany, studenti a žáci mají k poradenství ze strany pedagogických a poradenských pracovníků důvěru.
12. Studenti a žáci by využili poradenství ze strany pedagogických a poradenských pracovníků, pokud by se jich problém šikany týkal.
13. Pokud se studenti a žáci ocitají v nebezpečí, nebo stávají svědky šikany, vyhledávají u Vás nebo u Vašich kolegů poradenskou pomoc?
14. Vyhledávají u Vás nebo Vašich kolegů poradenskou pomoc rodiče žáků a studentů, kteří se se šikanou setkali?

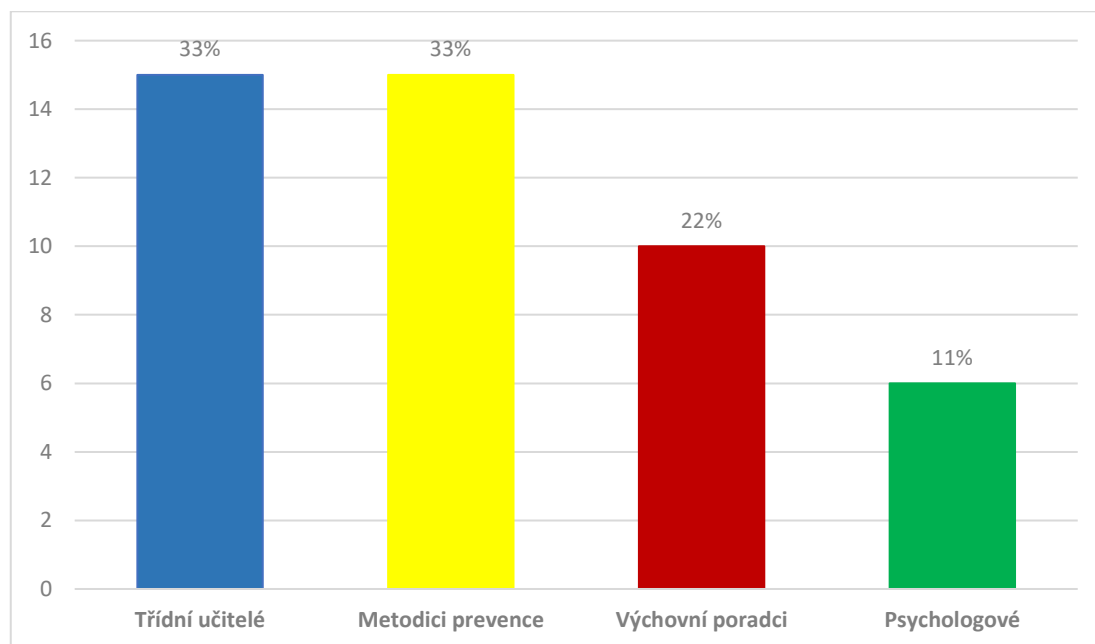
15 Výsledky dotazníkového šetření

1. Počet respondentů

Průzkumu se zúčastnilo celkem 45 respondentů, kteří byli rozděleni do 4 skupin, podle vykonávané pozice:

- 15 třídních učitelů (33%).
- 15 metodiků prevence (33%).
- 10 výchovných poradců (22%).
- 5 psychologů (11%).

Respondenti byli diferenciováni na 4 skupiny z toho důvodu, že jednotlivé pozice mají rozdílné kompetence a k problematice šikany tedy přistupují různými způsoby.

Graf 1: Počet zúčastněných respondentů

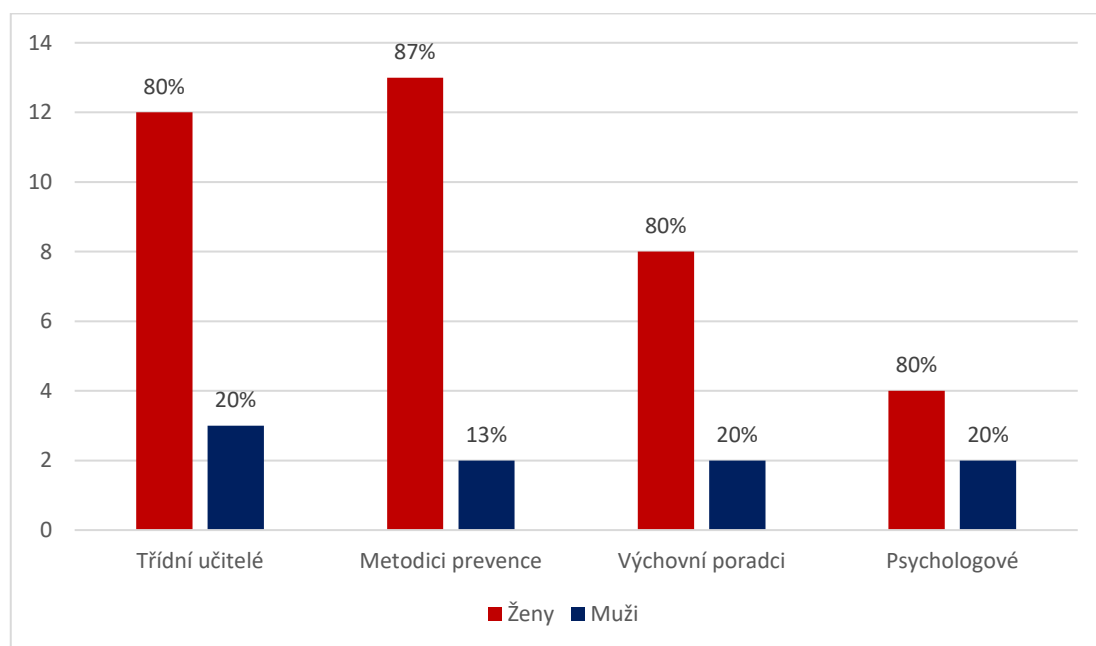
Celkový počet dotazovaných byl ovlivněn také pandemickou situací ve světě, jelikož nebylo snadné domluvit se s odborníky na spolupráci, z důvodu jejich vytíženosti.

2. Pohlaví

Otázka zaměřená na pohlaví, byla zvolena z toho důvodu, abychom měli více informací o respondentech. Na začátek dotazníku je vhodné vybrat alespoň jednu nenáročnou otázku, sloužící k seznámení se s dotazníkem a jeho podobou.

Šetření se zúčastnilo celkem 37 žen, což představuje 82%, a 8 mužů, zastupujících zbylých 18%. Z následujícího grafu lze vyčíst, že ženské pohlaví bylo více zastoupeno ve všech čtyřech skupinách. Vždy se jednalo o nadpoloviční většinu.

Graf 2: Pohlaví respondentů

3. Nejvhodnější způsoby řešení výskytu šikany

a) Třídní učitelé (15 odpovědí)

Celkem 9 respondentů (60%) z 15 uvedlo, že je potřeba kontaktovat vedení školy, výchovné poradce, metodiky prevence a školní psychology, a postupovat pouze podle jejich pokynů. Záleží na tom, jaké pověřené pracovníky má škola k dispozici. Do žádného vyšetřování se nesmí pouštět sami bez instruktáže výše uvedených. Dále proto neuváděli jiné možnosti. 4 jedinci (27%) zmínili, že je nutné pověřené pracovníky kontaktovat, avšak mimo tuto variantu uvedli i jiné možnosti. Zbylí 2 respondenti (13%) kontaktování vedení (a ostatních pracovníků) neuvedli vůbec.

Celkem 6 respondentů (40%) z 15 tedy uvádělo i jiné možnosti, než čekat na instrukce vedení a pověřených pracovníků. Jejich odpovědi byly následující:

- Práce se třídou a celým kolektivem – 6 respondentů (40%).
- V první řadě se znovu zaměřit na prevenci (besedy, diskuze) – 4 respondenti (27%).
- Zajistit oddělení aktérů šikany, aby se nedomlouvali – 4 respondenti (27%).
- Pečlivé sledování situace k získání potřebných informací – 4 respondenti (27%).
- Rozhovor s aktéry šikany – 4 respondenti (27%).
- Konat třídnickou hodinu a všem vysvětlit situaci – 3 respondenti (20%).
- Informování a zapojení rodičů aktérů šikany pouze pokud jde o závažnou formu – 3 respondenti (20%).
- Informování a zapojení rodičů aktérů šikany v každém případě – 2 respondenti (13%).
- Netlačít na oběť, ani na agresora, vše citlivě vysvětlit – 1 respondent (7%).
- Při výslechu nikdy nedávat návodné otázky – 1 respondent (7%).
- Zajištění důsledného kázeňského opatření – respondenti (7%).

b) Výchovní poradci (10 odpovědí)

Výchovní poradci na otázku odpovídali následovně:

- Rozhovor s aktéry šikany – 10 respondentů (100%).
- Zjistit veškeré potřebné informace a závažnost šikany – 10 respondentů (100%).
- Kontaktovat vedení školy, metodika prevence, školního psychologa a s nimi spolupracovat – 8 respondentů (70%).
- Najít vhodné svědky a informátory – 7 respondentů (70%).
- Situaci řešit s celým třídním kolektivem – 7 respondentů (70%).
- Jasně stanovit kázeňský postih a dohlédnout na potrestání všech zúčastněných agresorů – 7 respondentů (70%).
- Vše řádně zdokumentovat a svolat výchovnou komisi, na které bude vše projednáno – 6 respondentů (60%).
- Spolupracovat s rodiči aktérů šikany – 6 respondentů (60%).
- Intenzivní práce s agresorem (zařadit do skupiny žáků s problematickým chováním, zajistit pravidelné konzultace s psychologem) – 6 respondentů (60%).
- Podle závažnosti spolupracovat s OSPOD, Policií ČR, SVP, PPP a jinými útvary – 5 respondentů (50%).
- Zajistit odbornou pomoc pro oběť šikany – 5 respondentů (50%).

c) Metodici prevence (15 odpovědí)

Odpovědi metodiků prevence byly hodně podobné a téměř všechny se shodovaly:

- Rozhovor s aktéry šikany a výslech – 14 respondentů (93%).
- Monitoring k získání potřebných informací k šetření – 13 respondentů (87%).
- Postupovat podle Metodických pokynů MŠMT – 13 respondentů (87%).
- Podle závažnosti situace spolupráce s OSPOD, policií ČR, SVP, PPP, popřípadě jinými útvary – 12 respondentů (80%).
- Podle závažnosti situace spolupracovat s externími organizacemi, které mohou vnést nezaujatý pohled – 12 respondentů (80%).
- Odborná intervence psychologa – 12 respondentů (80%).
- Zaměřit se na fungování celého třídního kolektivu – 11 respondentů (73%).
- Ihned reagovat realizací preventivních programů proti šikaně – 11 respondentů (73%).
- Zhodnotit realizovanou prevenci, popřípadě ji upravit a zavést nová preventivní opatření – 10 respondentů (67%).
- Spolupráce s celým učitelským sborem na vyšetření – 10 respondentů (67%).
- Spolupráce s rodiči aktérů šikany – 9 respondentů (60%).
- Při jakémkoliv šetření navozovat pocit důvěry a nezapomenout brát v úvahu věk dítěte – 9 respondentů (60%).

d) Školní psychologové (5 odpovědí)

Odpovědi školních psychologů byly následující:

- Zaměřit se na prevenci – 5 respondentů (100%).
- Individuální práce jak s oběťmi, tak s agresory – 5 respondentů (100%).
- Zajistit ochranu svědků a oběti – 5 respondentů (100%).
- Zjistit veškeré potřebné informace – 5 respondentů (100%).
- Řešit bez odkladu a situaci nikdy nepodceňovat – 4 respondenti (80%).
- Postupovat podle Metodických pokynů MŠMT – 4 respondenti (80%).
- Rozhovor s aktéry šikany – 4 respondenti (80%).
- Citlivě přistupovat ke všem zúčastněným a snažit se vyslechnout všechny strany – 3 respondenti (60%).
- V některých případech konfrontovat agresora s obětí – 3 respondenti (60%).
- Spolupráce s rodiči aktérů šikany – 3 respondenti (60%).
- Po vyřešení situace ihned pracovat s celým třídním kolektivem – 2 respondenti (40%).
- Konzultace s učiteli, kteří šikanu odhalili – 2 respondenti (40%).

4. Nejvhodnější preventivní opatření

a) Třídní učitelé (15 odpovědí)

Jako nejvhodnější a nejučelnější preventivní opatření, uváděli třídní učitelé tyto možnosti:

- Stanovení jasných třídních pravidel a poté následné kontrola jejich dodržování – 13 respondentů (87%).
- Pravidelné třídnické hodiny – 13 respondentů (87%).
- Budování důvěry – 12 respondentů (80%).
- Realizace diskuzí, besed, preventivních programů a přednášek – 12 respondentů (80%).
- Mapování třídního kolektivu a vztahů mezi žáky a studenty – 10 respondentů (67%).
- Pravidelná komunikace s žáky – 10 respondentů (67%).
- Realizace adaptačních kurzů a výletů, kde se žáci i učitelé vzájemně poznávají mimo školu – 9 respondentů (60%).
- Dozor na kritických místech, kde by mohlo k šikaně docházet – 9 respondentů (60%).
- Nepodceňovat i zdánlivě nezávažné konflikty – 9 respondentů (60%).
- Vyzdvihovat kvalitu neúspěšných jedinců – 7 respondentů (47%).
- Pravidelná komunikace s rodiči žáků – 7 respondentů (47%).

b) Výchovní poradci (10 odpovědí)

Nejvhodnější preventivní opatření jsou podle výchovných poradců tyto:

- Stanovení jasných pravidel ve školním řádu – 9 respondentů (90%).
- Stanovení třídních pravidel chování – 9 respondentů (90%).
- Důkladné seznámení všech žáků a studentů se stanovenými pravidly chování a možnostmi sankcí za nedodržování či porušení – 9 respondentů (90%).
- Realizace třídnických hodin – 9 respondentů (90%).
- Podpora důvěry žáků v učitelský sbor a poradce – 8 respondentů (80%).
- Dozory na kritických místech, kde by mohlo k šikaně docházet – 8 respondentů (80%).
- Realizace preventivních programů, besed a přednášek – 8 respondentů (80%).
- Sledování žáků a studentů, kteří by mohli představovat riziko – 6 respondentů (60%).
- Sledování znevýhodněných žáků, žáků ze slabších sociálních poměrů, či znevýhodněných žáků – 6 respondentů (60%).
- Realizace projektových dnů, výletů a adaptačních kurzů – 5 respondentů (50%).
- Zahrnování etických her a témat do hodin – 4 respondenti (40%).
- Nepodceňovat sebemenší náznaky šikany – 2 respondenti (20%).

c) Metodici prevence (15 odpovědí)

Metodici prevence uváděli ze všech 4 skupin nejvíce preventivních opatření, která považují za nejúčelnější. Jednalo se o tyto odpovědi:

- Kvalitní práce třídního učitele s kolektivem – 15 respondentů (100%).
- Jasně stanovená třídní pravidla chování a pravidla chování ve školním řádu – 14 respondentů (93%).
- Realizace preventivních programů, besed a přednášek – 14 respondentů (93%).
- Dozory o přestávkách a na kritických místech, kde by mohlo docházet k šikaně – 14 respondentů (93%).
- Využití preventivních programů a besed, které jsou realizované odbornými organizacemi nebo státními útvary – 13 respondentů (87%).
- Pravidelné sledování celého kolektivu a ohrožených jedinců – 13 respondentů (87%).
- Do hodin zahrnovat etická témata a etické hry – 13 respondentů (87%).
- Pravidelné třídnické hodiny – 13 respondentů (87%).
- Probírání problémových situací – 11 respondentů (73%).
- Rezolutní postoj k postihu – 10 respondentů (67%).
- Schránky důvěry – 10 respondentů (67%).
- Častá komunikace s žáky a pohovory s dětmi – 10 respondentů (67%).
- Budování a získávání důvěry žáků – 10 respondentů (67%).
- Možnost poznat kolektiv mimo školu – 10 respondentů (67%).
- Zajistit kvalitní hodiny etické výchovy – 9 respondentů (60%).
- Dotazníkové šetření – 8 respondentů (53%).
- Pořádat adaptační kurzy a stmelovací projektové dny – 9 respondentů (60%).
- Pravidelné školení pedagogických pracovníků – 5 respondentů (33%).
- Pravidelná konzultace s učitelským sborem – 5 respondentů (33%).
- Zvyšování zdravého sebevědomí žáků – 4 respondenti (27%).
- Pravidelné rozhovory s rodiči – 4 respondenti (27%).

d) Školní psychologové (5 odpovědí)

Psychologové odpovídali následovně:

- Realizace preventivních programů, besed a přednášek – 5 respondentů (100%).
- Posilování vztahu mezi žáky a učiteli – 5 respondentů (100%).
- Otevřenost komunikace – 5 respondentů (100%).
- Citlivý přístup ke všem žákům – 5 respondentů (100%).
- Kvalitní práce třídního učitele s kolektivem – 5 respondentů (100%).
- Pravidelně realizované třídnické hodiny – 5 respondentů (100%).
- Jasně nastavená třídní pravidla – 5 respondentů (100%).
- Poskytnutí možnosti konzultace problémů – 4 respondenti (80%).
- Posilování důvěry – 4 respondenti (80%).
- Pořádat akce i mimo výuku (adaptační kurzy a výlety) – 4 respondenti (80%).
- Besedy a diskuze s napravenými agresory – 3 respondenti (60%).
- Pravidelně komunikovat s ohroženými skupinami – 3 respondenti (60%).
- Do hodin zahrnovat etická témata a etické hry – 3 respondenti (60%).
- Monitoring třídních kolektivů – 3 respondenti (60%).
- Jednat s žáky otevřeně a citlivě – 3 respondenti (60%).
- Neupřednostňovat některé studenty před ostatními – 3 respondenti (60%).
- Pravidelné schůze a konzultace učitelského sboru – 2 respondenti (40%).
- Komunikace s rodiči ohrožených dětí – 2 respondenti (40%).

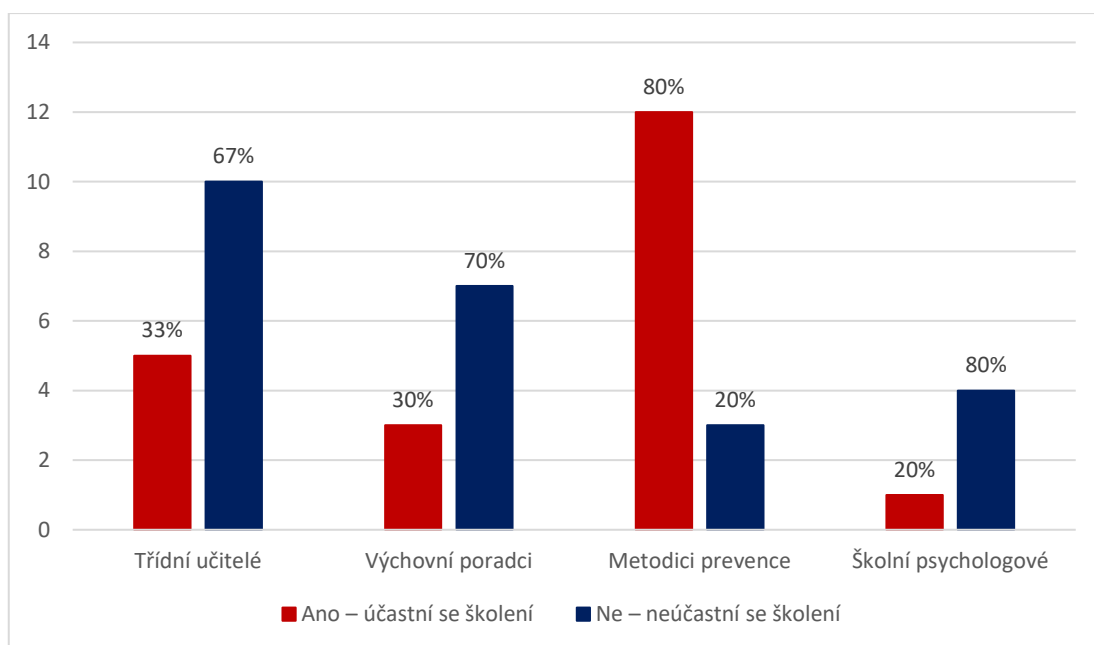
5. Jste proškolenán/a na práci se šikanou a na zvolení vhodných preventivních opatření?

Třídní učitelé – 5 třídních učitelů (33%) je proškolenáno. Školení se jich neúčastní 10 (67%).

Výchovní poradci – 3 výchovní poradci (30%) jsou proškolenáni, zbylých 7 poradců (70%) není.

Metodici prevence – 12 metodiků prevence (80%) je proškolenáno, pouze 3 ze všech dotazovaných metodiků (20%) se školení neúčastní.

Školní psychologové – 1 psycholog (20%) ze všech uvedl, že proškolenán je, 4 zbylí (80%) uvedli, že proškolenáni nejsou.

Graf 3: Účast na školeních

U třídních učitelů a výchovných poradců, jsou výsledky téměř vyrovnané. U obou skupin je větší část těch, kteří se neproškolují. Jedná se o nadpolovičních 67% a 70%. Neproškolenovaných pracovníků, je tedy minimálně 2x tolik než těch, kteří se školení účastní.

Ještě větší rozdíl však můžeme vidět na příkladu metodiků prevence a školních psychologů. Ti zaujímají přesně opačné strany. Metodici prevence jsou z 80% proškolenáni, kdežto psychologové naopak z 80% nejsou. Metodici se jako jediní ze

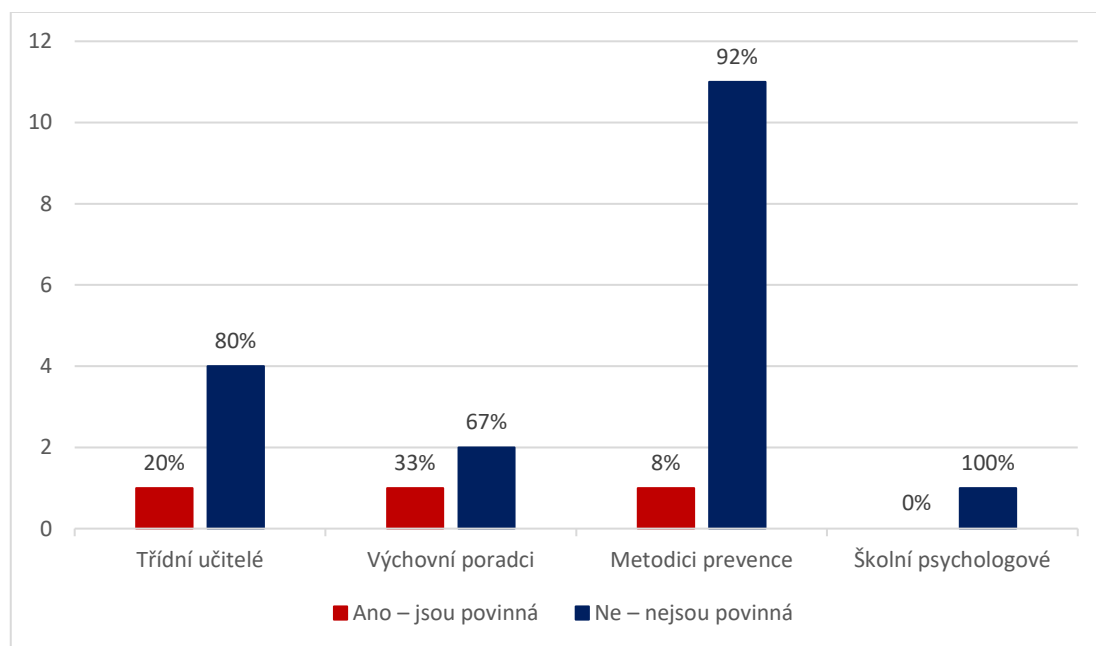
všech skupin vyjímají, a většina z nich, proškolená je. Ze všech 45 respondentů je tedy – 21 proškolená (47%) a 24 neproškolená (53%).

Na další 3 doplňující otázky odpovídali Ti respondenti, kteří v otázce č. 5 uvedli, že se účastní školení na práci se šikanou a na zvolení vhodných preventivních opatření. Konkrétně se jedná o:

- 5 třídních učitelů,
- 3 výchovné poradce,
- 12 metodiků prevence,
- 1 školního psychologa.

U skupiny školních psychologů bude vždy pouze jedna odpověď, která bude reprezentovat celou kategorii (výsledek tedy bude vždy stoprocentní). Je to z toho důvodu, že z 5 zúčastněných psychologů, pouze jeden uvedl, že se v problematice šikany proškoluje. Proto se následující otázky týkaly pouze jeho.

a) Jsou pro Vás taková školení povinná?

Graf 4: Povinnost školení

Z grafu č. 4 je patrné, že pro téměř všechny uvedené respondenty, kteří jsou proškolení, je účast nepovinná. To platí pro všechny 4 skupiny. Vždy se jedná o nadpoloviční část.

Povinná účast se týká pouze:

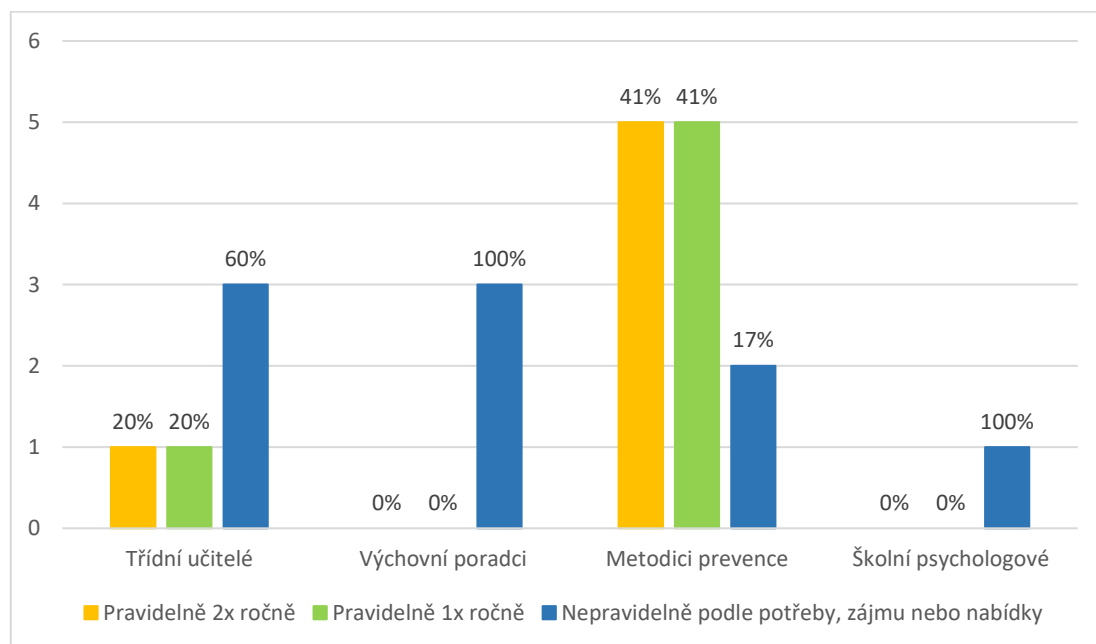
- 1 třídního učitele,
- 1 výchovného poradce a
- 1 metodika prevence.

Zbytek dotazovaných, se tedy těchto školení účastní dobrovolně. Povinné školení se tedy týká pouhých 14% proškolených respondentů.

b) Uveďte prosím, jak často se takového školení účastníte.

V této otázce měli respondenti možnost libovolně se rozepsat. Získané odpovědi všech respondentů, byly rozděleny do 3 skupin:

- Pravidelné proškolení 2x ročně.
- Pravidelné proškolení 1x ročně.
- Nepravidelné proškolení – podle nabízených školení, podle potřeby a zájmu.

Graf 5: Pravidelnost školení

Z grafu č. 5 lze vyčíst, že nejvíce pravidelně jsou proškolení metodici prevence – 41% se školení účastní 1x ročně, stejně velká část dokonce 2x ročně. U zbylých 17% metodiků prevence pravidelnost chybí. I přesto je tato skupina proškolená nejvíce pravidelně a ostatním skupinám se vymyká. V nich totiž pravidelnost uvedli pouze 2

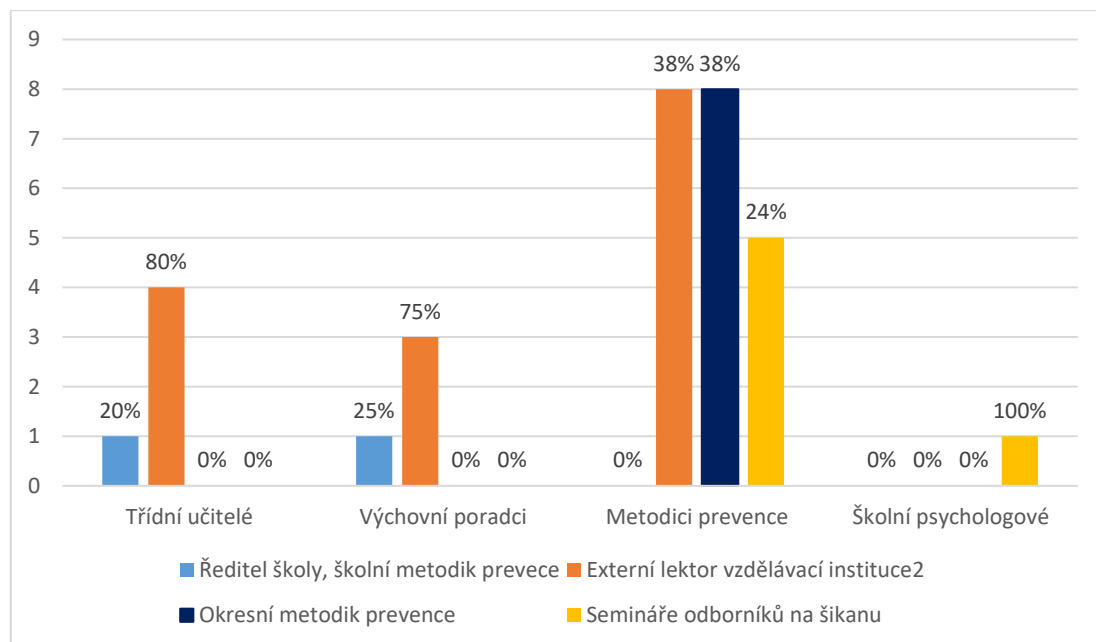
třídní učitelé – jeden z nich se školí 1x ročně, druhý 2x. Zbytek všech respondentů vyhledává školení pouze nepravidelně, v závislosti na aktuální nabídce školení, či jejich zájmu.

c) Uveďte prosím, kdo toto proškolení vede.

V této otázce měli respondenti možnost libovolně se rozepsat. Každý z nich proto uváděl několik možností. (Procenta jsou proto vztažena k celkovému počtu odpovědí u dané skupiny).

Odpovědi všech respondentů, byly rozděleny do 4 skupin:

- Školení vedené externími lektory ze vzdělávacích institucí a organizací, kteří se na podobné jevy specializují.
- Školení vedené okresními metodiky prevence, z pedagogicko-psychologických poraden.
- Školení vedené interními zaměstnanci školy – ředitel školy, či školní metodik prevence.
- Semináře, které jsou vedeny odborníky na šikanu (např. Michal Kolář).

Graf 6: Vedení školení

Výchovní poradci i třídní učitelé nejčastěji uváděli, že jsou proškolení odborníky z externích organizací, které se na proškolení v problematice šikany zaměřují. Jedná se o organizace, které přímo objedná ředitel školy, nebo které si naleznou sami, ve

svém vlastním zájmu. 2 respondenti z těchto skupin (1 třídní učitel a 1 výchovný poradce) uvedli i možnost interního školení, vedeného metodikem prevence nebo ředitelem školy.

Školní metodici prevence a psychologové interní možnosti školení neuváděli. Metodici prevence jako jediní, uváděli více možností. Nejčastěji jsou proškolení okresním metodikem prevence a externími lektory, jež se na problematiku šikany specializují. Někteří z nich dokonce uvedli konkrétní příklady:

- P-centrum,
- organizace VISK,
- organizace Magdalena,
- specializační studia Jules a Jim.

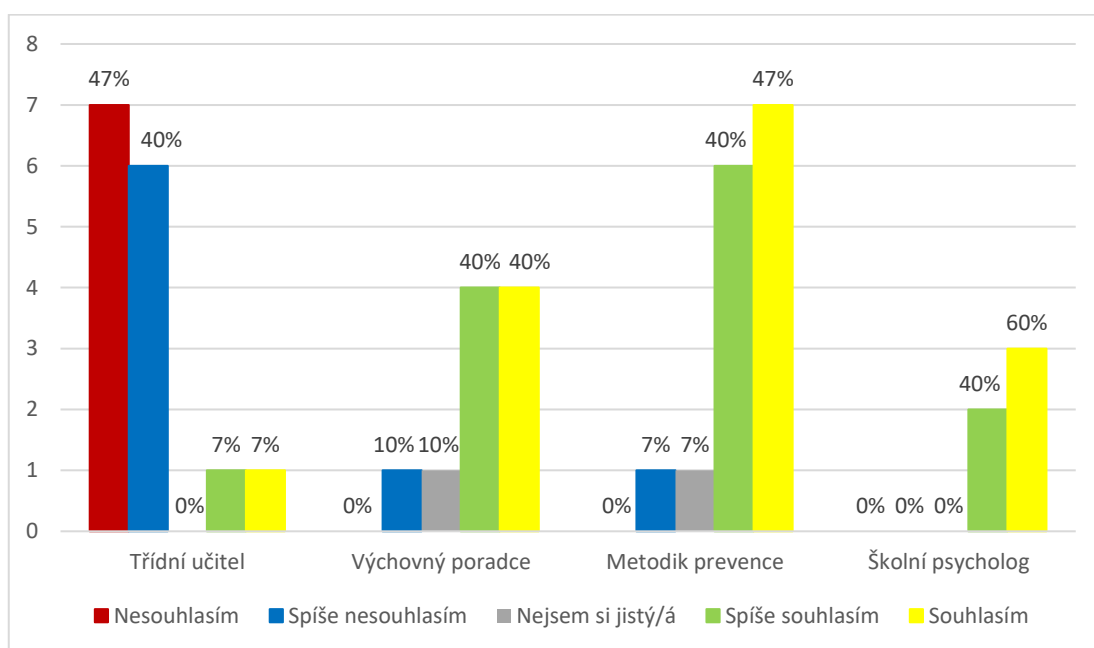
Dále také uváděli, že si sami vyhledávají semináře pořádané odborníky, jako je například Kolář, či Malěř. Jediný školní psycholog, který na doplňující otázku odpovídal uvedl, tuto možnost uvedl také.

Většina respondentů také zmiňovala možnost webinářů a různých online diskuzí. Těmi nahrazují klasická školení, která z důvodu pandemických opatření nemůžou být realizována kontaktní formou.

6. Při své poradenské a preventivní činnosti, často využívám odbornou literaturu a materiály, týkající se problematiky šikany.

V této otázce museli respondenti vybrat jednu z pěti možností:

- souhlasím,
- spíše souhlasím,
- nejsem si jistý/a,
- spíše nesouhlasím,
- nesouhlasím.

Graf 7: Časté užívání odborné literatury

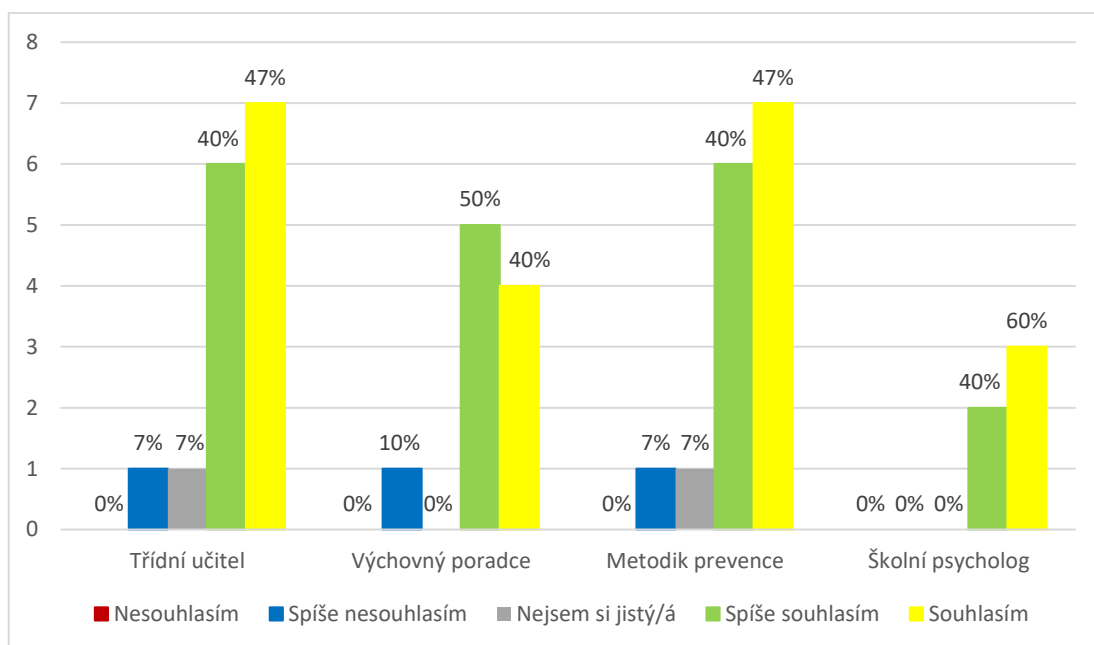
Z grafu č. 7 můžeme vyčíst, že výchovní poradci, metodici prevence i školní psychologové, se v této otázce shodují. Uvedli, že odbornou literaturu a materiály, zaměřené na problematiku šikany, často využívají. U každé z těchto skupin platí, že je součet kladných odpovědí „souhlasím“ a „spíše souhlasím“, větší nebo rovný 80%. Záporné nebo neutrální odpovědi, jsou v porovnání s kladnými odpověďmi, téměř zanedbatelné.

Přesný opak můžeme vidět na skupině třídních učitelů. Součet záporných odpovědí „nesouhlasím“ nebo „spíše nesouhlasím“, činí celých 87%. V případě jejich odpovědí, jsou nízké naopak kladné hodnoty. Z toho vyplývá, že třídní učitelé odbornou literaturu, nebo jiné materiály o šikaně, nevyžívají často.

7. Při své poradenské a preventivní činnosti, mám dostatečný přístup k odborné literatuře a k materiálům, které při práci s problematikou šikany mohou využít.

V této otázce museli respondenti vybrat jednu z pěti možností:

- souhlasím,
- spíše souhlasím,
- nejsem si jistý/a,
- spíše nesouhlasím,
- nesouhlasím.

Graf 8: Dostatečný přístup k odborné literatuře

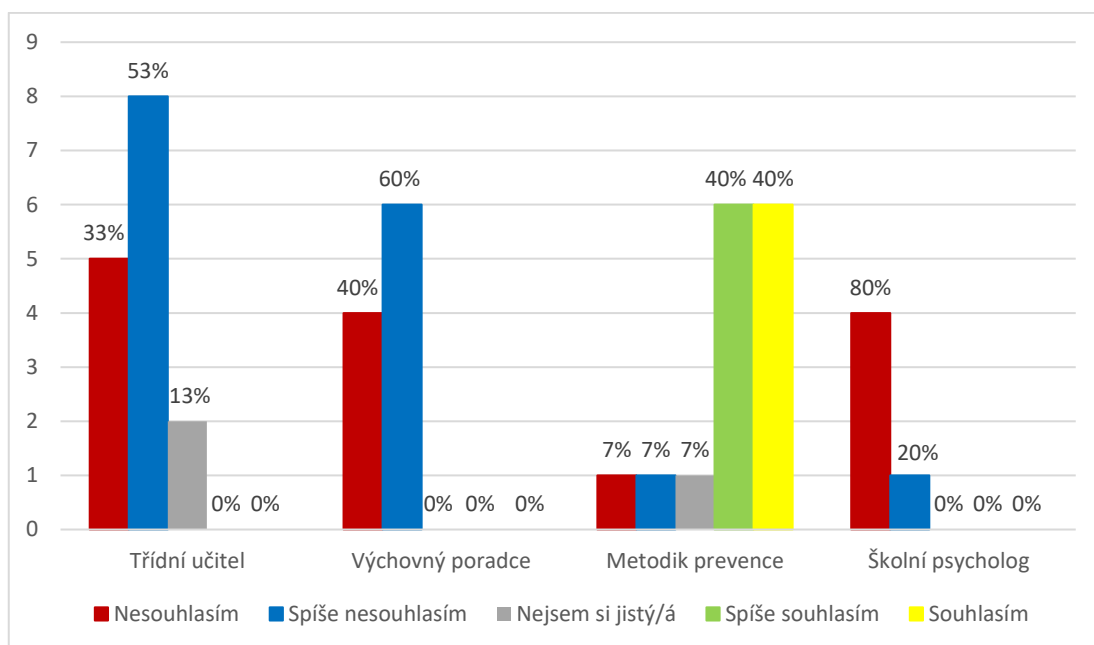
Odpovědi respondentů ve všech skupinách, jsou v tomto případě vyrovnané a téměř jednotné. Třídní učitelé, výchovní poradci, metodici prevence i školní psychologové se shodují na tom, že mají dostatečný přístup k odborné literatuře. Součet kladných odpovědí „souhlasím“ a „spíše souhlasím“, je ve všech skupinách vyšší, než 85%. Záporné nebo neutrální odpovědi, jsou buďto nulové, nebo jejich hodnota nepřesáhla hranici 10%.

8. Při své poradenské a preventivní činnosti, bych uvítal/a větší přístup k odborné literatuře a k materiálům, které bych při práci s problematikou šikany mohl/a využít.

V této otázce museli respondenti vybrat jednu z pěti možností:

- souhlasím,
- spíše souhlasím,
- nejsem si jistý/a,
- spíše nesouhlasím,
- nesouhlasím.

Graf 9: Větší přístup k odborné literatuře

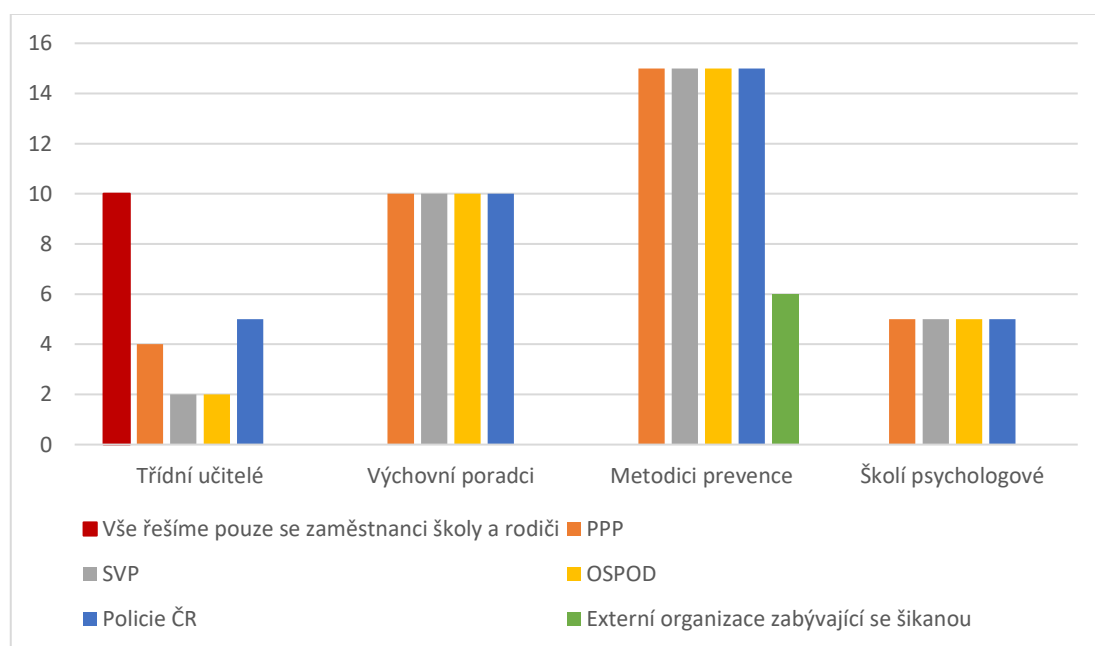
Tato otázka úzce navazuje na otázku předchozí. Předpokládá se, že když respondenti uváděli, že mají dostatečný přístup k odborné literatuře, odpovědi v této otázce by měly být spíše záporné. To se i z větší části potvrdilo. Odpovědi třídních učitelů, výchovných poradců i školních psychologů, jsou záporné. Větší přístup k odborným materiálům by uvítali pouze metodici prevence. Součet kladných odpovědí „souhlasím“ a „spíše souhlasím“ se rovná 80%. I když uváděli, že mají dostatečný přístup k odborné literatuře a materiálům o šikaně, uvítali by klidně větší.

9. Pokud se na Vašem pracovišti vyskytne případ šikany, s jakými organizacemi a zařízeními spolupracujete, při řešení vzniklého problému, popřípadě na vytvoření vhodné prevence?

Tato otázka byla polootevřená. Respondenti mohli vybírat několik možností, z nabízených variant. Dokonce mohli zaškrtnout políčko „jiné“ a dopsat tak vlastní odpověď.

Mohli tedy vybírat z možností:

- Vše řešíme pouze se zaměstnanci školy.
- Pedagogicko-psychologické poradny (PPP).
- Střediska výchovné péče (SVP).
- Orgán sociálně právní ochrany dětí (OSPOD).
- Policie ČR.
- Externí organizace, zabývající se problematikou šikany.
- Jiná možnost – s povinností doplnit vlastní odpověď.

Graf 10: Spolupráce na řešení šikany a vytvoření prevence

Nejčastější odpověď třídních učitelů byla, že vše řeší pouze se zaměstnanci školy a rodiči. Dále nejčastěji uváděli, že spolupracují s pedagogicko-psychologickými poradnami (PPP) a policií ČR. Nejnižší počet odpovědí získali možnosti – střediska výchovné péče (SVP) a orgán sociálně právní ochrany dětí (OSPOD).

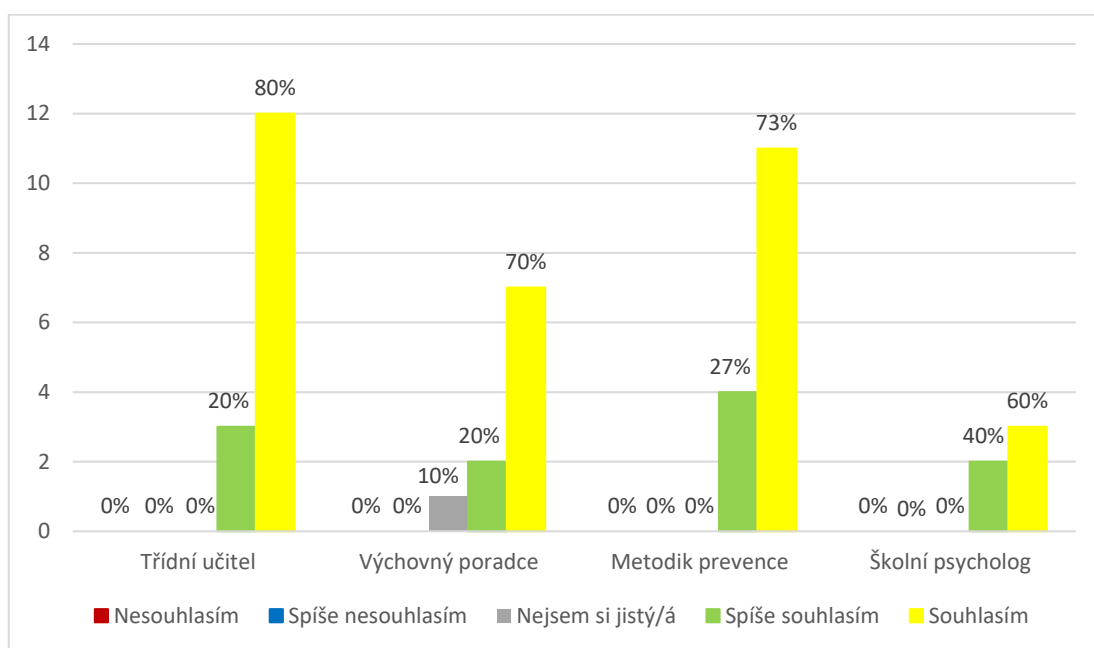
Odpovědi výchovných poradců, metodiků prevence i školních psychologů byly totožné. Všichni tito respondenti spolupracují se všemi uvedenými možnostmi, s výjimkou externích organizací zabývajících se šikanou. S nimi spolupracuje pouze 6 metodiků prevence.

Variantu „jiná možnost“, respondenti využívali pouze k doplnění vysvětlení. Téměř ve všech případech, kdy byla tato možnost vybrána (tj. 19 z 24), bylo vysvětleno, že záleží na závažnosti šikany a na konkrétní situaci. Pokud je tedy šikana závažná, spolupracují respondenti klidně se všemi nabízenými. Zbýlých 7 odpovědí, získaných prostřednictvím varianty „jiná možnost“ (tj. 5 z 24), patřilo třídním učitelům. Ti zde vysvětlovali, že z pozice třídního učitele, kontaktují maximálně rodiče a další postup je v rukou vedení školy a pověřených pracovníků školy. Ti pak spolupracují se všemi z nabízených možností, s výjimkou jiných externích organizací.

10. Poradenství v oblasti šikany, je ze strany pedagogických a poradenských pracovníků pro žáky a studenty důvěryhodné, a měli by mu věřit.

V této otázce museli respondenti vybrat jednu z pěti možností:

- souhlasím,
- spíše souhlasím,
- nejsem si jistý/a,
- spíše nesouhlasím,
- nesouhlasím.

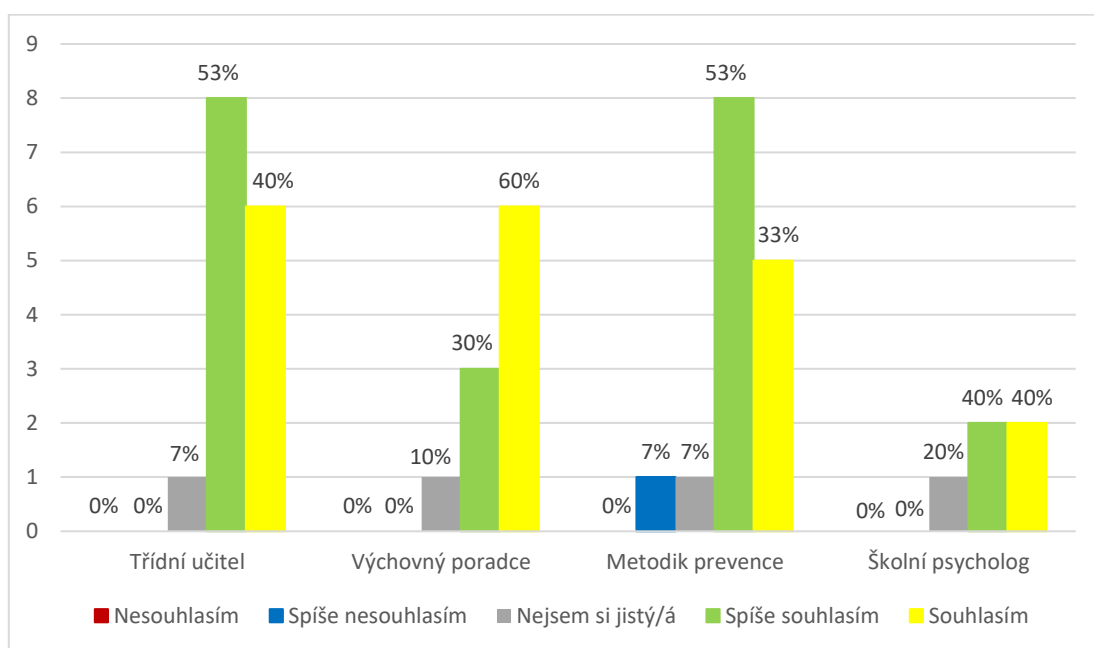
Graf 11: Důvěryhodnost poradenských služeb

U této otázky, byla pouze 1 odpověď (výchovného poradce) neutrální. Všichni ostatní respondenti, ve všech čtyřech skupinách, vybírali pouze kladné možnosti „souhlasím“ a „spíše souhlasím“. U všech skupin je také jasně vidět, že zdatně převažuje odpověď „souhlasím“. Ta je nejvyšší u třídních učitelů, následně u metodiků prevence, výchovných poradců a poté školních psychologů.

11. Pokud se jedná o problematiku šikany, studenti a žáci mají k poradenství ze strany pedagogických a poradenských pracovníků důvěru.

V této otázce museli respondenti vybrat jednu z pěti možností:

- souhlasím,
- spíše souhlasím,
- nejsem si jistý/a,
- spíše nesouhlasím,
- nesouhlasím.

Graf 12: Důvěra žáků k poradenským službám

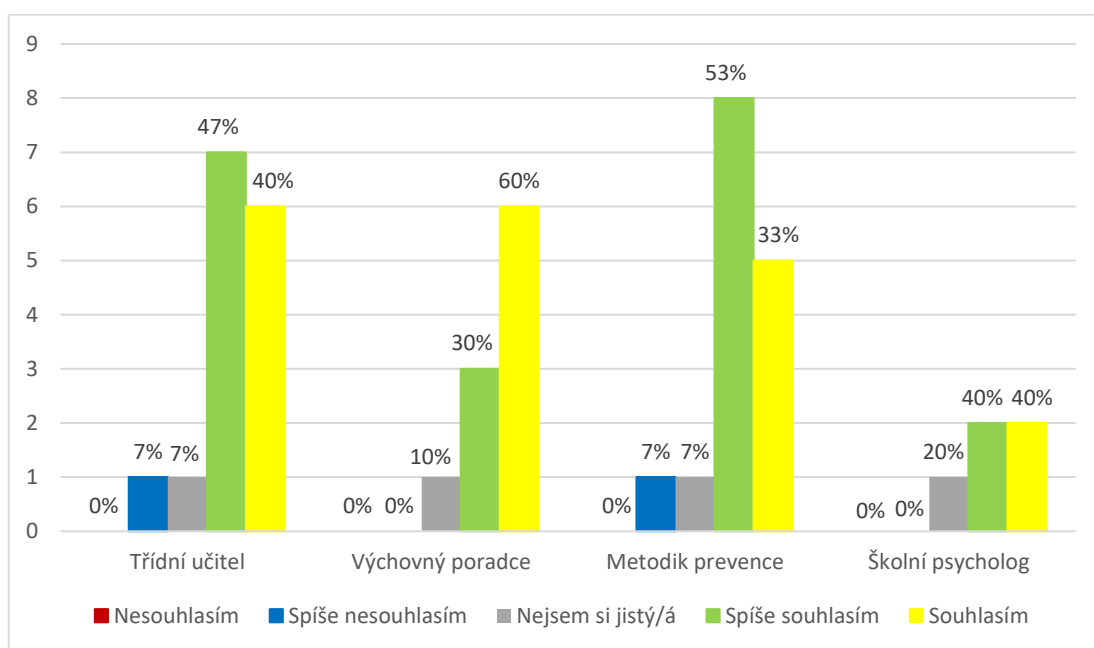
I v tomto případě jsou odpovědi všech respondentů převážně kladné. Zodpovídání tedy nejvíce vybírali možnosti „souhlasím“ a „spíše souhlasím, pokud šlo o jejich názor na to, zda mají žáci v jejich služby, zaměřené na řešení šikany, důvěru. Nejvíce jistí, jsou si v tomto ohledu výchovní poradci – celých 60% z nich vybralo možnost „souhlasím“. Pokud je o součet obou kladných odpovědí „souhlasím“ a „spíše souhlasím“, jsou na tom všechny skupiny téměř stejně. Součet je vždy větší nebo rovný 80%. V případě třídních učitelů, je dokonce vyšší než 90%. V porovnání s výsledky z minulé otázky, se však změnila nejčastější odpověď z „souhlasím“ na „spíše souhlasím“. Jistota respondentů tedy lehce klesá.

Naproti předchozí otázce, došlo však ještě k nárůstu neutrálních odpovědí „nejsem si jistý/a. Tu tentokrát zvolil v každé skupině 1 respondent. Dále pak byla vybrána i 1 odpověď „spíše nesouhlasím. Ze všech odpovědí to však činí pouhá 2%.

12. Studenti a žáci by využili poradenství ze strany pedagogických a poradenských pracovníků, pokud by se jich problém šikany týkal.

V této otázce museli respondenti vybrat jednu z pěti možností:

- souhlasím,
- spíše souhlasím,
- nejsem si jistý/a,
- spíše nesouhlasím,
- nesouhlasím.

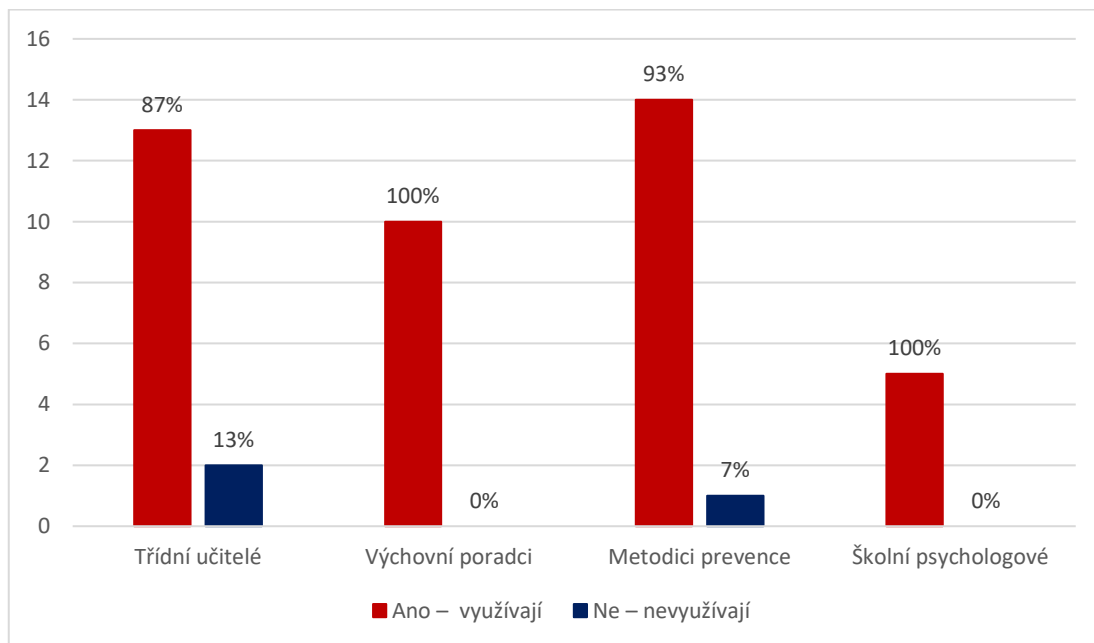

Graf 13: Předpoklad potenciálního využití poradenských služeb

Výsledky u této otázky, jsou totožné, až na jednu odpověď u třídních učitelů. Zde totiž přibyla odpověď „spíše nesouhlasím“. To znamená, že ze všech zodpovědaných, se 2 respondenti přiklání spíše k tomu, že by žáci a studenti nabízené poradenství nevyužili. Pořád se ale jedná o pouhých 4% (tj. 2 z 45).

V každé skupině, se opět našel 1 respondent, který si „není jistý“ a uvedl proto neutrální odpověď. Kladné odpovědi „souhlasím“ a „spíše souhlasím“, nadále převažují.

12. Pokud se studenti a žáci ocitají v nebezpečí, nebo stávají svědky šikany, vyhledávají u Vás poradenskou pomoc?

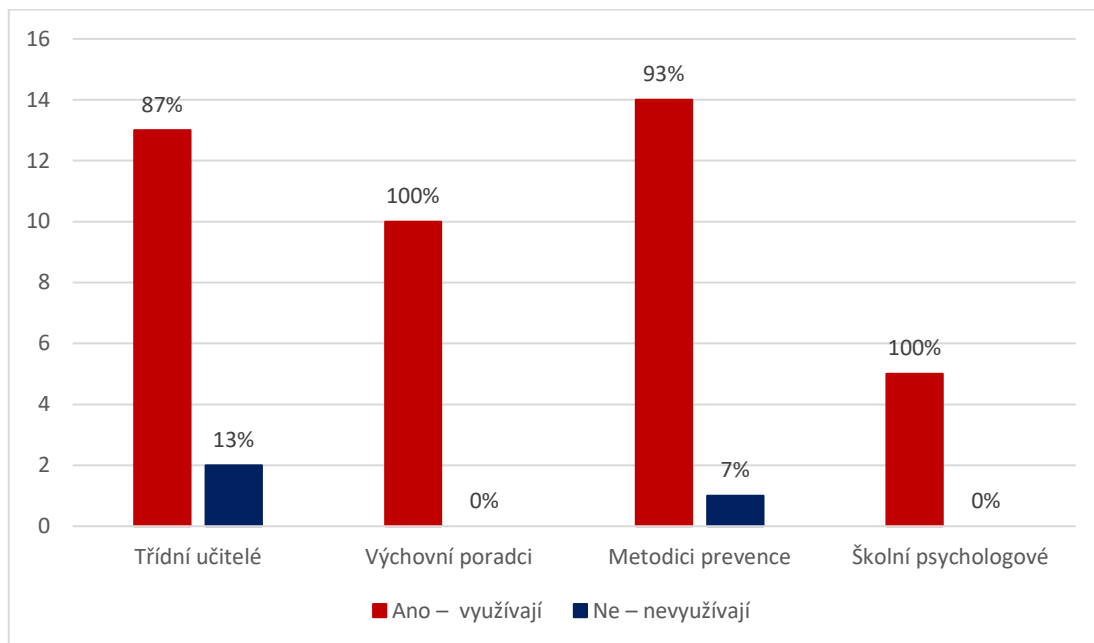

Graf 14: Využití poradenských služeb (žáci a studenti)

S výjimkou 3 respondentů se všichni shodují na tom, že studenti a žáci jejich poradenskou pomoc vyhledávají, pokud se setkají se šikanou. Odpovědi výchovných poradců a psychologů byly jednotné – všichni odpověděli „ano“, tedy že je jejich pomoc využívána. U ostatních skupin, jsou téměř všechny odpovědi také kladné. Nesouhlasí pouze 1 metodik prevence (7%) a 2 třídní učitelé (13%).

13. Vyhledávají u Vás nebo Vašich kolegů poradenskou pomoc rodiče žáků a studentů, kteří se se šikanou setkali?

Graf 15: Využití poradenských služeb (rodiče žáků a studentů)

Odpovědi jsou zcela totožné, jako u předchozí otázky. S výjimkou 3 respondentů se všichni shodují na tom, že rodiče žáků a studentů jejich poradenskou pomoc vyhledávají, pokud se jejich dítě setká se šikanou. Odpovědi výchovných poradců a psychologů byly opět jednotné – všichni odpověděli „ano“, tedy že je jejich pomoc ze strany rodičů využívána. U ostatních skupin, jsou téměř všechny odpovědi také kladné. Stejně jako u předchozích výsledků, nesouhlasí pouze 1 metodik prevence (7%) a 2 třídní učitelé (13%).

16 Zhodnocení výsledků dotazníkového šetření

V této části, budou získané výsledky zhodnoceny, a také budou zodpovězeny všechny stanovené výzkumné otázky.

Získané výsledky nejsou tolik překvapivé. A to především díky získaným teoretickým poznatkům z odborných publikací, které byly interpretovány v první části bakalářské práce. V té bylo stručně popsáno, jakým způsobem by se mělo na problematiku šikany nahlížet, a podle toho s ní následně pracovat. Některé výsledky, však překvapit dokázaly. Příkladem může být například proškolení zodpovědaných pedagogických a poradenských pracovníků. Byla totiž předpokládána vyšší účast na školeních. Tomu se však budu podrobněji věnovat později.

V teoretické části práce také bylo lehce nastíněno, jaké mají jednotliví respondenti kompetence, co se týče práce se šikanou. Z toho důvodu byli všichni účastníci diferenciováni do 4 skupin, podle vykonávané pozice. I když ve spoustě směrech, nejsou jejich povinnosti (na šikanu zaměřené) tolik rozdílné, jistá odlišnost v jejich práci byla očekávána. A ta se také do jisté míry potvrdila.

Ze získaných výsledků je zřejmé, že třídní učitelé, vykonávají důležitou roli, co se týče prevence šikany. Jsou to právě ty osoby, které mívají k žákům nejbližší, a kteří s nimi nejčastěji komunikují. I z toho důvodu nebylo tolik překvapivé, že ostatní skupiny respondentů, jejich preventivní práci několikrát zmínili, jako potřebnou a užitečnou. Častokrát bylo ve výsledcích také zmíněno, že pokud se případ šikany vyskytne, třídní učitel jej samozřejmě řeší, avšak informuje pověřenější pracovníky školy, kteří ho následně instruují. U třídních učitelů je samozřejmě důležité, aby se v problematice šikany orientovali, a dokázali se zapojit do realizace preventivních opatření. I přesto jsou však podporováni a řízeni osobami, které jsou na prevenci a práci s rizikovými typy chování přímo zaměřeni.

U metodiků prevence bylo předpokládáno, jak už z „názvu“ jejich pozice vypovídá, že se budou zaměřovat především na tvorbu a realizaci prevence. To se také vyplnilo. Pokud šlo o vyjmenování nejúčelnějších preventivních opatření, tyto respondenti uvedli nejvíce možností. Jedná se o osoby, které koordinují tvorbu preventivních

programů, a spolu s ředitelem školy, kontrolují jejich realizaci. Co se tedy týče prevence, mělo by jít o jedny z nejpověřenějších osob.

Z odpovědí výchovných poradců bylo zjištěno, že se problematikou šikany zabývají, a stejně jako ostatní, mají k tématu co říct. Bylo zjištěno, že se hodně zaměřují na zachycování problémových typů chování, a následnou práci se zainteresovanými jedinci. Důraz také přikládají k jasně formulovaným pravidlům chování ve školních řádech a k tomu, aby s nimi byli všichni pečlivě seznámeni. Jelikož se jedná o osoby, které mohou svolat výchovnou komisi, jejich pozornost se také obrací na důsledné projednání problematického chování u žáků, a následnou aplikaci kázeňských postihů.

Nejméně odpovědí bylo získáno od školních psychologů. Celkem jich bylo nasbíráno 5. V otázkách zaměřených na proškolení se tedy stalo, že na doplňující otázky odpovídal pouze 1 respondent, který se alespoň nějakých školení účastní. Odpovědi této skupiny, tedy u určitých bodů, postrádají širší pohled. I tak bylo důležité, jejich názory a zkušenosti zachytit. Jedná se totiž o důležité jedince, kteří působí na školních poradenských pracovištích. Na základě odpovědí bylo zjištěno, že se hodně zaměřují na následnou práci s aktéry šikany a případné konzultace s jejich rodiči. Poradenství poskytují dětem, rodičům, ale i učitelských kolegům. Pro ty může být mnohdy psychicky náročné, pokud se s výskytem šikany setkají.

Všechny získané odpovědi byly opravdu přínosné. Respondenti byli velice ochotní. I přes nepříznivou pandemickou situaci, se snažili na kladené otázky odpovídat zodpovědně a vstřícně. I přesto, že se šetření zúčastnilo 45 respondentů, nám mohou získané výsledky přinést odpovědi na stanovené výzkumné otázky. Ty budou podrobněji zhodnoceny v následující podkapitole. Bude zde shrnuto a vysvětleno, jakým způsobem jsou respondenti proškolení, a kolik z nich se vůbec podobných školení účastní. Dále se pak zaměříme na jejich práci s odbornou literaturou, a dostupnost těchto publikací na školních pracovištích. Důležitou součástí budou také výsledky, zachycující názory respondentů na důvěru žáků a studentů v poradenství.

16.1 Odpovědi na výzkumné otázky

1. Jaké jsou podle respondentů nejvhodnější kroky a metody řešení výskytu šikany, a jaká preventivní opatření, jsou podle nich nejúčelnější?

Nedříve bude zodpovězena část zaměřující se na nejvhodnější metody a dále pak část zabývající se prevencí.

a) Metody a kroky řešení výskytu šikany

V teoretické části práce bylo zmíněno několik nejdůležitějších metod a postupů řešení šikany, které doporučuje Michal Kolář (2011, s. 180 – 184). Nejdříve je třeba zjistit veškeré potřebné informace, jež jsou s konkrétní situací spojeny. Jedná se především o formu šikany a odhad závažnosti celé situace. Na základě toho, se pak kontaktují jiná zařízení, která se na řešení situace podílí – PPP, OSPOD, Policie ČR atd. Tyto kroky, zmiňovaly nejvíce metodici prevence a výchovní poradci. V případě třídních učitelů a psychologů, nebylo kontaktování těchto zařízení, zmíněno vůbec. Důležitost zjištění všech potřebných informací, však zmínily všechny čtyři skupiny. Jedná se o v celku logický krok. Žádné vyšetřování nelze vést, bez dostatku povědomí o celé situaci.

Dalším důležitým krokem, je hledání všech aktérů šikany (svědci, oběti, agresori) a následné rozhovory s nimi. Nejdříve přicházejí na řadu svědci a oběti, následně jsou pak konfrontováni a vyslýcháni agresori. Rozhovor s aktéry je opravdu stěžejní. Na základě této komunikace se potvrdí nebo vyvrátí podezření, a doplní se všechny chybějící informace. Ty pak mohou poskytnout náhled k tomu, jakým způsobem by se dále mělo s aktéry pracovat, nebo jaká opatření by se měla aplikovat. Tento krok byl zmíněn ve všech 4 skupinách. Pokud jde o výchovné poradce, metodiky prevence a školní psychology, byla tato metoda uváděna jako jedna z nejčastějších a z nejtěžejnějších. Jednalo se o bod, který uvedli, s výjimkou dvou respondentů, všichni z nich. U třídních učitelů byl zmíněn pouhými 27%. V tomto případě však předpokládám, že třídní učitelé, tuto metodu nevnímají jako nedůležitou. Velká část z nich totiž uvedla, že třídní učitelé vždy čekají na instrukce a sami žádné kroky nepodnikají.

Důležitou roli také sehrává styl komunikace s žáky a celkový pohled na situaci. I z toho důvodu respondenti uváděli, že je třeba jednat citlivě a na nikoho hned netlačit. Při rozhovoru nedávat návodné otázky a po celou dobu budovat pocit důvěry a bezpečí. Důraz na tuto sféru uváděli především třídní učitelé a psychologové.

Všichni respondenti také uvedli komunikaci a spolupráci s rodiči aktérů šikany. Velkým překvapením však byly odpovědi třídních učitelů. Někteří z nich, by totiž rodiče informovali pouze tehdy, pokud by šlo o závažnou formu šikany. Jelikož se jedná o zákonné zástupce dětí, je tento pohled v některých směrech opravdu chybný. Každý rodič by měl být informován o školním životě jeho dítěte – samozřejmě citlivě a opatrně, jelikož není dobré ihned uvádět rodiče do stresových situací. Je ale třeba uvést všechny informace na pravou míru. Argumentací však může být názor, že spolupráce s nimi, nemusí být vždy jednoduchá. Každý rodič chce bránit své dítě, což může vést ke zkažení vyšetřování nebo k jeho ztížení. I přesto by však měl být zákonný zástupce vždy informován, odborníky veden ke spolupráci, a seznámen s dalšími postupy. Rodina totiž sehrává opravdu důležitou roli i v následné práci s aktéry šikany. Dále Kolář (2011, s. 180 – 184) uvádí aplikaci nejrůznějších opatření a realizaci nápravných metod. Jde například o zajištění kázeňského postihu, komunikaci a práci s celým třídním kolektivem, realizaci třídnických hodin atd. Důležitost práce s celým třídním kolektivem zmínili všechny 4 skupiny. Dále se však výsledky každé skupiny liší. Nejde o to, že by se odpovědi vzájemně vylučovaly nebo neshodovaly. Jsou pouze vždy zaměřené trochu jiným směrem. To se však dalo očekávat, jelikož se kompetence jednotlivých respondentů liší:

- **Třídní učitelé** neřeší situaci sami. Obracejí se na vedení školy a pověřené pracovníky, a nechají se jimi instruovat. Na základě odpovědí ostatních skupin je ale zřejmé, že se vyšetřování účastní a sehrávají důležitou roli. Tím, že pouze 6 respondentů uvádělo i jiné možnosti, než čekat na pokyny vedení, jsou vždy odpovědi zastoupeny nízkým procentem. I přesto, je však zaměření jejich pozornosti znatelné. Důraz kladou na práci s celou třídou, s čímž souvisí i (jimi uváděná) vhodně realizovaná prevence, pomocí diskuzí a besed. Za důležité považují získání všech potřebných informací a následné rozhovory s aktéry, před kterými je třeba zajistit oddělení všech účastníků. Ti by se totiž

mohli domlouvat na výpovědích. Třídní učitelé by také informovali rodiče aktérů šikany – někteří z nich však pouze tehdy, pokud by se jednalo o závažnější formu. Jestliže je zde obava o reakci zákonných zástupců, je možné vše konzultovat s odborníky. Rodiče by však měli být informováni v každém případě. Tato skupina dále kladla důraz na citlivou komunikaci, při které se netlačí ani na agresora, ani na oběť.

- **Výchovní poradci** kladou největší důraz na zajištění potřebných informací a rozhovor se všemi aktéry šikany. Dále jako důležitou součást šetření, zmiňovali spolupráci s ostatními pedagogickými a poradenskými pracovníky na školách, a následnou práci s agresory i oběťmi. Stejně jako u dalších skupin, byla zmíněna možnost spolupráce s jinými zařízeními, a také komunikace s rodiči. Výchovní poradci, se však více než ostatní respondenti, zaměřovali na aplikaci kázeňských opatření, a na důsledné zdokumentování celé situace. Jako jediní například zmiňovali svolání výchovné komise.
- **Metodici prevence** se více než ostatní, zaměřují na zhodnocení realizované prevence a okamžitou realizaci nových opatření. Podle nich je jedna z nejvhodnějších metod, postupovat podle Metodických pokynů MŠMT, a spolupracovat i s jinými zařízeními – ať už jde o OSPOD, PPP, SVP, nebo externí odborné organizace, zaměřující se na danou problematiku. Na krocích, jako jsou rozhovory s aktéry šikany, získávání všech potřebných informací a budování důvěry, se shodují i s ostatními skupinami. Důraz také příkládají spolupráci s rodiči a ostatními pedagogickými kolegy, včetně jimi zmíněné intervence školního psychologa.
- **Školní psychologové** se zaměřují převážně na komunikaci a následnou práci s aktéry šikany. Uváděli důležitost citlivého přístupu, okamžitého řešení, a postupování podle Metodických pokynů MŠMT. I přesto, že je dle jejich názorů potřeba komunikovat citlivě, v některých případech zvažují i konfrontaci agresorů. Na tom se shodují s Kolářem (2011, s. 180 – 184). Psychologové se však nezaměřují pouze na žáky a studenty, poradenství a pomocnou ruku nabízejí i pedagogickým kolegům.

b) Preventivní opatření

Co se týče odpovědí, zaměřených na nejúčelnější preventivní opatření, odpovědi respondentů se shodovaly s metodami, které jsou uvedeny v Metodickém pokynu MŠMT z roku 2016 (MŠMT, 2016). Velký důraz byl kladen na práci třídního učitele s celým kolektivem, a na pravidelnou realizaci třídnických hodin. Spoustu respondentů také uvádělo, že je třeba zahrnovat do vyučování etická témata, a posilovat důvěru v učitelský sbor. Toho jde mimo jiné dosáhnout i pořádáním „mimoškolních“ akcí, které respondenti také zmiňovali. Každá skupina, také považuje za důležité pravidelně realizovat diskuze, besedy a preventivní programy, zaměřené na problematiku šikany. Velice účelným opatřením, jsou pak dozory učitelů na kritických místech.

- **Třídní učitelé** se nejvíce zaměřují na pravidelnou komunikaci s třídním kolektivem, pomocí třídnických hodin. Z jejich pohledu je také důležité neustále mapovat kolektiv a budovat kvalitní vztahy mezi žáky a studenty. Toho lze dosáhnout například díky zmiňovaným adaptačním kurzům a výletům. Na základě výsledků v předešlé části, byly překvapující jejich časté odpovědi, zmiňující důležitost pravidelné komunikace s rodiči. Je ale třeba dát jim za pravdu. Aby k tomu docházelo, jsou na školách pravidelně pořádány rodičovské schůzky. Jelikož jsou třídní učitelé osoby, které se především podílejí na vyučování, zmiňovali také potřebné vyzdvihování některých neúspěšných jedinců, aby se nestávali terčem posměchu.
- **Výchovní poradci** oproti ostatním, zmiňovali důležitost jasně formulovaných pravidel chování ve školním řádu. S tím by měli být všichni důkladně seznámeni. Velkou pozornost také směřují ke sledování znevýhodněných žáků nebo potenciálních hrozeb.
- **Školní psychologové** kladou nejvyšší důraz na realizaci preventivních programů, besed a diskuzí. Do nich je podle nich vhodné zahrnout již napravené agresory nebo lidi, kteří měli se šikanou co dočinění. Důležitou roli v oblasti prevence, také připisují mezilidským vztahům. Zaměřují se tedy na posilování důvěry, otevřenost a citlivost komunikace, a pravidelný monitoring třídních kolektivů. Dále komunikují s ohroženými žáky i jejich rodiči, a prosazují pravidelné realizace schůzek učitelského sboru.

- **Metodici prevence** uváděli nejvíce různých, široce zaměřených, opatření. Jejich přístup k prevenci, spojuje zaměření zbylých 3 skupin. Na základě odpovědí je tedy jasné, že v oblasti prevence, jsou jedni z nezkušenějších a nejinformovanějších. Zaměřují se jak na kvalitní a častou komunikaci, tak na jasně stanovená pravidla chování. Zmiňují i opatření, která byla jinými skupinami opomíjena – dotazníkové šetření, schránky důvěry, proškolení pracovníků, rezolutní postoj k postihu atd.

2. Jsou respondenti proškolení na práci se šikanou a na zvolení vhodných preventivních opatření?

Výsledky v této části byly překvapující. V Metodickém pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (MŠMT, 2016) je uvedeno, že: „vedení školy pověří alespoň jednu osobu z řad pedagogických pracovníků specifickými otázkami v prevenci a řešení šikany, která se bude v tématu pravidelně vzdělávat (např. školní metodik prevence, výchovný poradce)“. Dalo by se tedy předpokládat, že tato osoba pak nově získané znalosti a dovednosti předá ostatním pedagogickým a poradenským pracovníkům. Právě například formou školení. Ze získaných dat ale vyplývá, že se větší část dotazovaných žádných školení neúčastní.

Mezi **třídními učiteli, výchovnými poradci a školními psychology**, nalezneme pouze málo těch, kteří se proškolují. Ještě méně je těch, pro které by tato školení byla povinná, a kteří by se jich účastnili pravidelně. Ze všech dotazovaných v těchto skupinách, uváděli pouze 3 z nich účast na pravidelných a povinných školeních. Většina z nich se tedy tímto způsobem dále nevzdělává, a pokud ano, nejedná se o povinnou, či pravidelnou formu.

V případě **školních metodiků prevence** se výsledky lišily. Ti se naopak z větší části proškolují a tato forma dalšího vzdělávání je v jejich případě především i pravidelná. Stejně ale jako u ostatních skupin, nejsou pro ně podobná školení povinná. Účastní se jich tedy převážně dobrovolně.

Co se týče této části šetření, byla také zvolena doplňující otázka, zaměřující se na to, kdo tyto školení vede. Převážně se jedná externí formu školení. Ta je dle odpovědí nejčastěji vedena organizací či institucí, která se na podobné jevy a práci s nimi specializuje. Pedagogičtí i poradenští pracovníci dále volí semináře, vedené odborníky a autory známých publikací. Z nich byli uváděni Kolář a Maléš. Metodici prevence jsou také proškolení okresním metodikem prevence. Interní možnost školení uvedli pouze 2 respondenti ze všech. To je pak vedené ředitelem školy nebo právě metodikem prevence.

Odpověď na výzkumnou otázku by tedy byla následující: pedagogičtí a poradenští pracovníci se školení účastní, avšak v případě třídních učitelů, výchovných poradců a psychologů, nejsou tato školení častá a ani povinná. Vzdělávání touto formou je přitom jedna z nejlepších metod prevence. Pokud by byly tyto osoby pravidelně a povinně proškoleny, mohla by se tím zvýšit efektivita zachycování prvotních náznaků šikany. Každý pedagog by byl lépe připravený na situaci výskytu šikany. Svě nově získané poznatky, o této problematice, by mohl v rámci prevence šířit mezi žáky a studenty. Pokud by škole chyběly prostředky na realizaci tohoto vzdělávání, lze využít školních metodiků prevence a školení řešit interně.

3. Mají respondenti dostatečný přístup k odborné literatuře a k materiálům, které mohou využít při práci s problematikou šikany?

Odpověď na tuto otázku je jednoznačná. Respondenti mají dostatečný přístup k odborné literatuře. Drtivá většina z nich také uváděla, že by větší přístup neuvítala. Tím se tedy odpověď na výzkumnou otázku ještě více potvrzuje. Tento výsledek je z mého pohledu opravdu kladný. Jestliže mají poradenští a pedagogičtí pracovníci dostatečný přístup k odborným publikacím a materiálům, mohou neustále prohlubovat své znalosti a vědomosti. Malou výjimkou jsou však v tomto metodici prevence. I přesto, že dle výsledků dostatečný přístup mají, uvítali by ještě větší.

Dostatečný přístup k odborné literatuře a materiálům tedy respondenti mají. Nabízí se ale otázka, zda této možnosti vůbec využívají. A zde se všichni, až na třídní učitelé, shodují – s odbornými materiály pracují a tudíž přístup k nim využívají.

4. S jakými útvary a organizacemi respondenti spolupracují při řešení výskytu šikany, a při volbě vhodné prevence?

V tomto případě bych ráda rozlišila 2 kategorie – třídní učitelé a zbytek respondentů. Třídní učitelé nejčastěji řeší vše pouze se zaměstnanci školy a s rodiči. Jak už bylo několikrát zmíněno, je to dané tím, že před začátkem jakékoliv účasti na řešení vzniklého problému, čekají na instrukce od vedení školy a pověřených pracovníků. Žádné kroky nepodnikají samostatně. Zbytek respondentů (výchovní poradci, metodici prevence i školní psychologové) spolupracuje s několika nejrůznějšími organizacemi a útvary. Jedná se o:

- Pedagogicko-psychologické poradny (PPP),
- Střediska výchovné péče (SVP),
- Orgán sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) a
- Policii ČR.

Potenciální spolupráce je závislá na tom, o jak závažnou formu šikany se jedná a jaké okolnosti jsou při konkrétním výskytu přítomny. Zde bych proto ráda odkázala znovu na teoretickou část bakalářské práce, ve které je popsáno, kdy škola musí informovat OSPDO a Policii ČR. Je logické, že není potřeba kontaktovat tyto útvary pokaždé. Ani v případě prevence, to není vždycky třeba. Na školách z podobných důvodů působí daní odborníci, kteří jsou na tuto práci specializovaní. Je ale dobře, že respondenti s vyjmenovanými útvary a středisky alespoň někdy spolupracují. Každý případ šikany je jedinečný a z toho důvodu je prospěšné, přijmout někdy nezaujatou pomoc „zvenčí“. Tou můžou být i externí odborné organizace, se kterými spolupracují metodici prevence.

5. Jaká je podle respondentů důvěra v poradenství v oblasti šikany, poskytované poradenskými a pedagogickými pracovníky školních zařízení?

Podle vybraných respondentů, žáci a studenti tomuto poradenství důvěřují a sami pedagogičtí a poradenští pracovníci, jej vnímají jako důvěryhodné. Ke zjištění odpovědi na tuto výzkumnou otázku, byla vybrána 3 stanoviska, jejichž pravdivost respondenti hodnotili:

- Poradenství v oblasti šikany, je ze strany pedagogických a poradenských pracovníků pro žáky a studenty důvěryhodné, a měli by mu věřit.

- Pokud se jedná o problematiku šikany, studenti a žáci mají k poradenství ze strany pedagogických a poradenských pracovníků důvěru.
- Studenti a žáci by využili poradenství ze strany pedagogických a poradenských pracovníků, pokud by se jich problém šikany týkal.

Nejdříve bylo zjišťováno, zda vůbec respondenti své poradenství považují za důvěryhodné. Zde byly všechny odpovědi kladné a dokonce převažovaly odpovědi se stoprocentním souhlasem. Tento závěr byl i předpokládán. Poradenství poskytované kýmkoliv, by za všech okolností mělo být vykonáváno a poskytováno s dobrým úmyslem, na základě odbornosti a daných pravidel. Každý poradce by měl vytvářet pocit důvěry a bezpečí, a zmíněná důvěryhodnost jeho služeb, by měla být garantována.

Dalšími dvěma tvrzeními se zjišťovalo to, zda mají podle respondentů žáci v toto poradenství důvěru, a zda by jej využili, pokud by bylo třeba. To, že respondenti vnímají své služby jako důvěryhodné totiž ještě nemusí znamenat, že stejně vnímají i pocity žáků a studentů (co se týče důvěry). To se ale nakonec nevyplnilo. I přesto, že odpovědi byly o trochu méně jisté, respondenti uváděli, že žáci a studenti mají podle nich v toto poradenství důvěru a pokud by se jich problém týkal, těchto služeb by využili.

Odpověď na výzkumnou otázku je tedy jasná. Bylo by ale zajímavé porovnat odpovědi těchto respondentů s pohledem žáků a studentů. Takové šetření bohužel zrealizováno nebylo. Částečný pohled nám však může poskytnout následující výzkumná otázka.

6. Jsou poradenské služby těchto respondentů využívány žáky, studenty a jejich zákonnými zástupci?

V této části se respondenti shodli nejvíce. Jejich poradenské služby jsou využívány – jak žáky a studenty, tak jejich zákonnými zástupci. Odpovědi ve všech 4 skupinách, byly téměř stoprocentní a v případě školních psychologů a výchovných poradců dokonce i byly. Pouze 2 třídní učitelé a 1 metodik prevence uvedli, že jejich poradenství tito jedinci nevyhledávají. V celkovém počtu, se však jedná o zanedbatelné výsledky.

Tato odpověď nám také může, alespoň z menší části, potvrdit i odpověď na předešlou výzkumnou otázku. Jestliže je totiž toto poradenství využíváno, dá se předpokládat, že v něj mají žáci, studenti i jejich zákonní zástupci důvěru.

17 Vlastní doporučení

Jelikož bylo zjištěno, že většina respondentů není pravidelně proškolená, rozhodla jsem se doporučit nějaké organizace, kurzy a projekty, zaměřující se na problematiku šikany.

1. Organizace Aisis a program MiŠ

Organizace Aisis vytváří a pomáhá realizovat spoustu různých vzdělávacích a sociálních projektů a programů, které jsou mimo jiné mířené i na pedagogické pracovníky a školy (Aisis, 2021). Jedním z takových projektů je „MIŠ“, neboli „Minimalizace šikany“. Jedná se o: „program pro školy, který pomáhá zamezit šikaně a snižovat její následky“ (Co je MiŠ, 2021).

Jedná se o program, který vzdělává pedagogy v oblasti šikany, což má následný vliv na celou školu. Účastníci se dozví nejdůležitější informace o šikaně – jak jí rozpoznat, jaká jsou stádia, formy, atd. Díky tomu se naučí správně zasáhnout a vést rozhovor s aktéry šikany. Dokáží pracovat s celým třídním kolektivem a podporovat jeho správné fungování. (Vzdělávací akce, 2021). Program se skládá z několika částí. Nejdříve jsou pedagogové vzděláváni formou přednášek, s použitím prožitkových aktivit a nácvikem dovedností a praktických úkolů. Dále je pořádán workshop, na kterém se vytváří Strategie prevence šikany a konzultují se nová účelná opatření. To vše se realizuje v poslední části s konzultační podporou odborných lektorů (Vzdělávací akce, 2021).

2. Jules a Jim, z.ú.

Jules a Jim je: „nestátní nezisková organizace, která se věnuje primární prevenci a dalšímu vzdělávání pedagogických pracovníků“ (Kdo jsme, 2021). Tato organizace nabízí několik akreditovaných programů dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, mezi které jsou k nalezení i ty, se zaměřením na šikanu a práci s třídním kolektivem. Tuto formu dalšího vzdělávání může absolvovat celý učitelský sbor, nebo pouze někteří pracovníci školy (DVPP, 2021).

3. Vzdělávací kurzy vedené Mgr. Martinou Viewegovou a PhDr. Michalem Kolářem

Tyto kurzy se skládají z workshopů, vedenými PhDr. Michalem Kolářem, webinářů Mgr. Martiny Viewegové a 12 e-learningových lekcí. V rámci kurzu, si bude moc také každý samostatně vytvořit školní program proti šikanování, zkonzultovaný zmíněnými odborníky (Akreditovaný vzdělávací kurz: Jak řešit šikanu a kyberšikanu ve Vaší škole, 2021).

4. Online kurz PhDr. Sáva Arabadžieva

Online kurz „Jak řešit šikanu“, je vedený českým etopedem Sávou Arabadžievem. V tomto dvouhodinovém online kurzu, jsou předány informace o šikaně, agresi, poruchách chování i kompetencích pedagogů v této sféře (Online kurz: Jak řešit šikanu, 2021).

5. Zřetel, s.r.o.

Společnost Zřetel je vzdělávací instituce, která realizuje nejrůznější kurzy, školení a semináře (Akreditovaná školení, 2021). Velká část z nich, je přímo specializovaná na vzdělávání pedagogických pracovníků. Pro příklad mohu uvést dvoudenní webinář „Efektivní postupy šikany“ („ŠABLONA“ – Efektivní postupy v řešení šikany, 2021).

6. Agentura BOVA

Tato agentura se zaměřuje na vzdělávání dospělých, pomocí nejrůznějších seminářů a kurzů, specializovaných především na právo. Právní stránka šikany a jiných patologických jevů je však také důležitá. Agentura Bova tedy nabízí seminář „Patologické jevy na pracovišti v kontextu právních a pracovně psychologických aspektů“, ve kterém je mimo jiné řeč i o šikaně (Seminář: Patologické jevy na pracovišti v kontextu právních a pracovně psychologických aspektů, 2021).

7. Organizace PROSPE

Tato organizace vytváří vzdělávací programy zaměřené na otázky spojené s prevencí. Pro pedagogické pracovníky tedy nabízejí kurzy, které se na práci v oblasti prevence zaměřují. Jedním z nich je například kurz, vytvořený přímo pro třídní učitele. Během něho si třídní učitel osvojí nejrůznější techniky a metody

práce s kolektivem, které slouží jako podpora primární prevence (Vzdělávání, 2021).

Jedná se pouze o několik organizací, či odborných seminářů a kurzů, které jsou snadno dohledatelné. Mnou vybraný seznam tedy slouží pouze jako inspirace. Podstatou této kapitoly bylo ukázat, že jsou podobné kurzy, zaměřené na pedagogické pracovníky, k dispozici. Cílem také není nutit poradenské a pedagogické pracovníky, aby vyhledávali pouze podobné možnosti vzdělávání se v problematice šikany. Proškolení nemusí být vedeno pouze externími organizacemi. Školení mohou být vedena také interně, například metodikem prevence nebo ředitelem školy. Pokud se bude v této oblasti pravidelně vzdělávat alespoň jeden pedagogický nebo poradenský pracovník na škole, může poté nově nabitě poznatky předat svým kolegům.

ZÁVĚR

Bakalářská práce na téma „Práce pedagogických a poradenských pracovníků s problematikou šikany“ se zabývala tím, jakým způsobem pracují s problematikou šikany pedagogičtí a poradenští pracovníci, kteří bývají součástí školních poradenských pracovišť. Nejdříve byly v teoretické části prezentovány poznatky odborníků, kteří se danou problematikou zabývají. Přiblíženy byly znaky šikany, vnější projevy šikany a nejrůznější formy a druhy tohoto fenoménu. Součástí teoretických poznatků jsou také informace o účastnících šikany, o prevenci a o jednotlivých stádiích. V teoretické části bakalářské práce, byla také lehce přiblížena podstata a školního poradenského pracoviště. Dále byly stanoveny výzkumné otázky, na základě kterých byl vytvořen online dotazník, který byl šířen mezi třídní učitele, výchovné poradce, školní metodiky prevence a školní psychology. Dané výzkumné otázky, byly zaměřeny především na proškolení těchto pracovníků v oblasti šikany, na nejvhodnější metody řešení výskytu šikany a na prevenci. Součástí výzkumu také bylo zjistit, s jakými organizacemi a útvary respondenti pracují, jaká je podle jejich názoru důvěra v jejich poradenské služby, a zda jsou tyto jejich služby reálně využívány.

Z výzkumného šetření bylo zjištěno, že se každá skupina respondentů orientuje trochu jiným směrem, pokud jde o řešení výskytu šikany. To je dané tím, že má každá z těchto pozic rozdílné kompetence. Oproti tomu mají ale jednotný názor na důvěryhodnost jejich poradenských služeb, kterých by žáci a studenti podle respondentů využili, pokud by se s výskytem šikany setkali. Tento názor také podporuje část šetření, ve kterém bylo zjištěno, že je poradenství ze strany těchto pracovníků opravdu využíváno. Na základě výzkumného šetření také bylo zjištěno, že respondenti spolupracují s Pedagogicko psychologickými poradnami, Středisky výchovné péče, s Orgánem sociálně právní ochrany dětí i policií ČR. Ke spolupráci se uchylují tehdy, vyskytne-li se závažná forma šikany. Metodici prevence dokonce využívají i odborný pohled externích organizací, zabývajících se šikanou a jinými typy rizikového chování. Bylo také zjištěno, že se většina dotazovaných, s výjimkou metodiků prevence, žádných školení (zaměřených na šikanu) neúčastní. Proto bylo navrženo několik vzdělávacích organizací, kurzů a seminářů, které se na šikanu zaměřují.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

MONOTEMATICKE PUBLIKACE

BITTMANNOVÁ, Lenka a Julius BITTMANN. *Prevence a účinné řešení šikany: u žáků a studentů s Aspergerovým syndromem a vysoce funkčním autismem*. Vyd. 1. Praha: Pasparta, 2016. 90 s. ISBN 978-80-88163-15-2.

ČERMÁK, Ivo. *Lidská agrese a její souvislosti*. Vyd. 1. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1999. 204 s. ISBN 80-902614-1-8.

ČERNÁ, Alena a kol. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. 150 s. ISBN 978-80-210-6374-7.

FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. Vyd. 1. V Praze: Ikar, 2009. 311 s. ISBN 978-80-249-1176-2.

KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 336 s. ISBN 978-80-. 7367-871-5.

KOLÁŘ, Michal a Oldřich CHODĚRA. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. 128 s. ISBN 80-7178-123-1.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. 125 s. ISBN 978-80-247-2310-5.

MŠMT ČR: Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (č. j.: 21291/2010-28). *Příloha 8: Homofobie*.

MŠMT ČR: Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č. j.: 21149/2016).

MŠMT ČR: Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č. j.: 21149/2016). *Příloha 5: Školní program proti šikanování*.

MŠTM ČR: Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních ve znění pozdějších předpisů.

ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-049-9.

ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. 155 s. ISBN 978-80-247-2991-6.

VÁGNEROVÁ, Kateřina a kolektiv. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 152 s. ISBN 978-80-7367-611-7.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

AISIS, o.s. | inovacevyuky. *inovacevyuky* [online]. Copyright © 2021 inovacevyuky [cit. 28.02.2021]. Dostupné z: <http://www.inovacevyuky.cz/aisis-o-s/>

AKREDITOVANÁ ŠKOLENÍ | Zřetel, s.r.o.. *Akreditovaná školení | Zřetel, s.r.o.* [online]. Copyright © 2009 – 2019 Zřetel, s.r.o. [cit. 28.02.2021]. Dostupné z: <https://www.zretel.cz/>

AKREDITOVANÝ VZDĚLÁVACÍ KURZ: Jak řešit šikanu a kyberšikanu ve Vaší škole - Nakladatelství FORUM. *Odborná literatura a vzdělávací semináře - Nakladatelství FORUM* [online]. Copyright © 2021 Nakladatelství FORUM [cit. 28.02.2021]. Dostupné z: <https://www.forum-media.cz/produkty/vzdelavaci-kurz-jak-resit-sikanu-a-kybersikanu-ve-vasi-skole>

CO JE MIŠ - Šikana - Minimalizace šikany. *Úvod - Šikana - Minimalizace šikany* [online]. Copyright © 2021 [cit. 28.02.2021]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/2015-03-12-15-14-13/o-programu-mis>

DVPP - Školní metodik prevence. *ŠMP - Školní metodik prevence* [online]. Copyright © 2010 [cit. 28.02.2021]. Dostupné z: <https://metodikprevence.cz/dvpp/>

HARSA, Pavel, Dana KERTÉSZOV, Marek MACÁK a Ilona VOLDŘICHOVÁ. Současné projevy agrese. *Psychiatrie pro praxi* [online]. 2012, **13**(1), s. 15-18 [cit. 2020-09-17]. Dostupné z: <https://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2012/01/05.pdf>

KDO JSME - Jules a Jim, z. ú.. *Domů - Jules a Jim, z. ú.* [online]. Copyright © 2010 [cit. 28.02.2021]. Dostupné z: <https://julesajim.cz/o-nas/kdo-jsme/>

MŠTM ČR: Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních ve znění pozdějších předpisů. [online]. [cit. 2020-12-04]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/vyhlaska-c-72-2005-sb>

ONLINE KURZ: Jak řešit šikanu – CAN ACADEMY s.r.o.. *CAN ACADEMY s.r.o.* – *Vzdělávání · intervence · výzkum* [online]. Copyright © 2020 CAN ACADEMY s.r.o. [cit. 28.02.2021]. Dostupné z: <https://canacademy.cz/online-kurz-jak-resit-sikanu/>

ROZDĚLENÍ PRIMÁRNÍ PREVENCE – klinika Adiktologie. *Klinika Aiktologie* [online]. Copyright © 2019 [cit. 2021-01-09].

Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/rozdeleni-primarni-prevence>

SEMINÁŘ: Patologické jevy na pracovišti v kontextu právních a pracovně psychologických aspektů. Agentura BOVA. *Agentura BOVA. Semináře, kurzy a odborná literatura* [online]. Copyright © 1999 – 2021 Praha RNDr. Ivana Hexnerová [cit. 28.02.2021]. Dostupné z: <https://www.bovapolygon.cz/seminar-5924-patologicke-jevy-na-pracovisti-v-kontextu-pravnich-a-pracovne-psychologicckych-aspektu.htm>

„ŠABLONA“ – Efektivní postupy v řešení šikany | Zřetel, s.r.o.. *Akreditovaná školení | Zřetel, s.r.o.* [online]. Copyright © 2009 - 2019 Zřetel, s.r.o. [cit. 28.02.2021]. Dostupné z: <https://www.zretel.cz/skoleni/sablona-efektivni-postupy-v-reseni-sikany-2/>

VZDĚLÁVACÍ AKCE - Šikana - Minimalizace šikany. *Úvod - Šikana - Minimalizace šikany* [online]. Copyright © 2021 [cit. 28.02.2021]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/produkty-mis/vzdelavaci-akce>

VZDELÁVÁNÍ | www.prospe.cz. *O nás | www.prospe.cz* [online]. Copyright © 2021 [cit. 28.02.2021]. Dostupné z: <http://www.prospe.cz/?q=vzdelavaniprim%C3%A1rn%C3%AD-prevence>

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Tabulka 1: Druhy šikany.....	19
Graf 1: Počet zúčastněných respondentů	56
Graf 2: Pohlaví respondentů	57
Graf 3: Účast na školeních.....	66
Graf 4: Povinnost školení	67
Graf 5: Pravidelnost školení	68
Graf 6: Vedení školení.....	69
Graf 7: Časté užívání odborné literatury.....	71
Graf 8: Dostatečný přístup k odborné literatuře	72
Graf 9: Větší přístup k odborné literatuře.....	73
Graf 10: Spolupráce na řešení šikany a vytvoření prevence.....	74
Graf 11: Důvěryhodnost poradenských služeb	76
Graf 12: Důvěra žáků k poradenských službám	77
Graf 13: Předpoklad potenciálního využití poradenských služeb	79
Graf 14: Využití poradenských služeb (žáci a studenti).....	80
Graf 15: Využití poradenských služeb (rodiče žáků a studentů).....	81

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Vzor dotazníku

4) Jaká preventivní opatření jsou podle Vás nejúčelnější, pokud se jedná o problematiku šikany?

(Rozepište se prosím o tom, jaké jsou podle Vás nejúčelnější metody prevence, pokud se jedná o šikanu.)

---

5) Jste proškolen/a na práci se šikanou a na zvolení vhodných preventivních opatření?

(Vyberte prosím jednu odpověď. Pokud bude Vaše odpověď záporná – tzn. „ne“, pokračujte prosím až na otázku č. 6. Pokud bude Vaše odpověď kladná – tzn. „ano“, odpovězte prosím na následující 3 doplňující otázky.)

- Ano – jsem proškolen/a
- Ne – nejsem proškolen/a

Pokud ano, jsou pro Vás taková školení povinná?

(Vyberte prosím jednu odpověď)

- Ano – jsou povinná
- Ne – nejsou povinná

Pokud ano, uveďte prosím, jak často se takového školení účastníte.

(Uveďte prosím, jak často se takových školení účastníte – např.: pravidelně, 1x ročně, 2x ročně, nepravidelně podle nabídky atd.)

Pokud ano, uveďte prosím, kdo toto proškolení vede.

(Uveďte prosím, kdo taková školení vede – např.: externí organizace, ředitel školy atd.)

---

6) Při své poradenské a preventivní činnosti, často využívám odbornou literaturu a materiály, týkající se problematiky šikany.

(Vyberte prosím jedno tvrzení).

- Souhlasím
- Spíše souhlasím
- Nejsem si jistý/a
- Spíše nesouhlasím
- Nesouhlasím

7) Při své poradenské a preventivní činnosti, mám dostatečný přístup k odborné literatuře a k materiálům, které při práci s problematikou šikany mohou využít.

(Vyberte prosím jedno tvrzení).

- Souhlasím
- Spíše souhlasím
- Nejsem si jistý/a
- Spíše nesouhlasím
- Nesouhlasím

8) Při své poradenské a preventivní činnosti, bych uvítal/a větší přístup k odborné literatuře a k materiálům, které bych při práci s problematikou šikany mohl/a využít.

(Vyberte prosím jedno tvrzení).

- Souhlasím
- Spíše souhlasím
- Nejsem si jistý/a
- Spíše nesouhlasím
- Nesouhlasím

9) Pokud se na Vašem pracovišti vyskytne případ šikany, s jakými organizacemi a zařízení spolupracujete, při řešení vzniklého problému, popřípadě na vytvoření vhodné prevence?

(Vyberte prosím na základě toho, s kým spolupracujete. Vybrat můžete více možností.)

- Vše řešíme pouze se zaměstnanci školy
- Pedagogicko-psychologické poradny (PPP)
- Střediska výchovné péče (SVP)
- Orgán sociálně právní ochrany dětí (OSPOD)
- Policie ČR
- Externí organizace, zabývající se problematikou šikany
- Jiná možnost – doplňte prosím vlastní odpověď

---

10) Poradenství v oblasti šikany, je ze strany pedagogických a poradenských pracovníků pro žáky a studenty důvěryhodné, a měli by mu věřit.

(Vyberte prosím jedno tvrzení).

- Souhlasím
- Spíše souhlasím
- Nejsem si jistý/a
- Spíše nesouhlasím
- Nesouhlasím

11) Pokud se jedná o problematiku šikany, studenti a žáci mají k poradenství ze strany pedagogických a poradenských pracovníků důvěru.

(Vyberte prosím jedno tvrzení).

- Souhlasím
- Spíše souhlasím
- Nejsem si jistý/a
- Spíše nesouhlasím
- Nesouhlasím

12) Studenti a žáci by využili poradenství ze strany pedagogických a poradenských pracovníků, pokud by se jich problém šikany týkal.

(Vyberte prosím jedno tvrzení).

- Souhlasím
- Spíše souhlasím
- Nejsem si jistý/a
- Spíše nesouhlasím
- Nesouhlasím

13) Pokud se studenti a žáci ocitají v nebezpečí, nebo stávají svědky šikany, vyhledávají u Vás nebo u Vašich kolegů poradenskou pomoc?

(Vyberte prosím jednu odpověď.)

- Ano – vyhledávají
- Ne – nevyhledávají

14) Vyhledávají u Vás nebo Vašich kolegů poradenskou pomoc rodiče žáků a studentů, kteří se se šikanou setkali?

(Vyberte prosím jednu odpověď.)

- Ano – vyhledávají
- Ne – nevyhledávají

Děkuji za vyplnění dotazníku!